

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Jižní a Centrální Asie

Seminář Mongolistiky

Bakalářská práce

Praha 2015

JANA FRITSCHEROVÁ

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Jižní a Centrální Asie

Seminář Mongolistiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jana Fritscherová
Mongolský tanec
Mongolian Dance

Praha 2015

Vedoucí práce: PhDr. Alena Oberfalzerová, Ph.D.

Děkuji PhDr. Aleně Oberfalzerové, PhD. za vedení práce, Doc. Dr. Jugderinu Luvsandorji za odborné konzultace, Mgr. Veronice Zikmundové Ph.D., a Mgr. Veronice Kapišovské, Ph.D. za velmi cenné konzultace, připomínky k tématu a zájem o něj. Děkuji také informantům a všem, kteří mi byli oporou při psaní této práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 1.srpna 2015

.....
Jana Fritscherová

Název práce: Mongolský tanec

Autor: Jana Fritscherová

Vedoucí práce: PhDr. Alena Oberfalzerová, Ph.D.

Abstrakt: V předkládané práci se zabývám popisem a moderním vývojem tradičních tanců hlavních mongolských etnik. Především se věnuji typickému tanci biyelgee. Do své práce jsem také zahrnula konkrétní rozhovory z terénního výzkumu, aby lépe ukázaly způsob mongolského myšlení o pojetí tance. Za velmi důležitou pro výzkum tanečního umění považuji podkapitolu popis tance, v níž se konkrétně věnuji reprezentativním tancům. Dále se zaměřuji na taneční soubory a současnou situaci tance v Mongolsku.

Klíčová slova: Tanec, historie tance, druhy tanců, taneční školy, Mongolové

Title: Mongolian dance

Author: Jana Fritscherová

Supervisor: PhDr. Alena Oberfalzerová, Ph.D.

The current work deals with dances on the territory of Mongolia. It focuses in particular on the Biyelgee dance. Interviews from the field research are included in the work to better illustrate the Mongolian way of thinking concerning the concept of the dance. A very important subchapter features dance description, in which selected types of Mongolian dances are specifically concerned. The work also describes dance troupe and the contemporary situation of Mongolian dance.

Keywords: Dance, history of dance, types of dance, dance schools, Mongolians

Obsah

1. Úvod	7
1.1. Téma a metodika práce	7
1.2. Členění práce	8
1.3. Terénní výzkum	9
1.4. Transkripce a zkratky	10
2. Mongolský tradiční tanec	12
2.1 Mongolové – tradiční pojetí společnosti – význam kolektivu	12
2.2 Tanec jako společenská událost, výraz radosti	14
2.3 Taneční prostor	15
2.4 Vývoj mongolského tance, historie	16
2.5 Jednotlivá etnika - druhy tanců	21
2.5.1 Burjati	22
2.5.2 Západní Mongolové	22
2.5.3 Kazaši	23
2.6 Tance ke speciálním příležitostem	24
2.6.1 Lovení svišťů	24
2.6.2 Tanec zápasníků	25
2.6.3 Tanec Andai	26
2.6.4 Šamanský rituál u Chorčinů	27
2.7 Mongolský oděv a hudební nástroje	28
2.8 Popis tanců	29
2.8.1 Tanec „Cacal“	31
2.8.2 Tanec „Saalc’ in“	31
2.8.3 Tanec „Z’alam har“	34
3. Rozhovory s tanečníky	34
4. Současná situace v Mongolsku	59
4.1 Taneční soubory a školy, historie	59
4.2 Významné osobnosti mongolského tance	61
5. Závěr	65
Použitá literatura	68
Prameny	69
Seznam informátorů	70
Obrazová příloha	71

Tanec je komunikace mezi tělem a duší.
Vyjadřuje to, na co slova nestačí.
Ruth Saint Denis

1. Úvod

Ve své bakalářské práci se zabývám uměním, jemuž se od dětství věnuji – tanci. Cílem mé práce je popsat taneční umění a jeho smysl a význam pro obyvatele Mongolska. Z důvodu omezeného rozsahu bakalářské práce jsem si pro tuto práci vybrala oblast centrální Chalchy a hlavního města Ulánbátaru.

1.1. *Téma a metodika práce*

Jako téma bakalářské práce jsem si zvolila mongolský tanec a jeho současný stav v Mongolsku. V první fázi své práce jsem se snažila získat všechny dostupné materiály o tancích na území Mongolska. Při snaze o shromáždění a systematizaci základních informací jsem narazila na problém zásadního nedostatku literatury. Všechna literatura, kterou se mi podařilo získat, byla v mongolštině, a její odborná úroveň značně kolísala. Některé informace se opakovaly, bylo pro mě těžké se dopátrat původního díla a hlavně zdroje, o který se mohu opřít a dále čerpat z vedlejších zdrojů. Po odborném a kritickém zhodnocení literatury jsem dospěla k tomu, že jsem historii mongolského tance stručně popsala z následujících zdrojů:¹ Z knihy „Tradiční mongolský tanec“ od G. Dolgorsu’rena, dále z knihy Historická tradice mongolského tance a nové směry vývoje (Mongoliin bu’zgiin tu’uhen ulamz’lal, ho’gz’liin s’ine handlaga) od zasloužilé tanečnice mongolského tance D. Nanz’id, a také z výkladového slovníku mongolských zvyků a tradic. Poté, co jsem shromáždila a utřídila informace z dostupných materiálů, jsem zahájila terénní výzkum s cílem zmapovat současnou situaci tanečního umění v Mongolsku a jeho význam v každodenním životě Mongolů. Terénnímu výzkumu jsem se věnovala v době svého studijního pobytu v Mongolsku v akademickém roce

¹ Velkým problémem bylo to, že práce byly opisovány slovo od slova, citace a publikované obrazy jsou naprosto shodné. Díky tomu nebylo možné zjistit, který zdroj je původní a odkud byl zdroj čerpán. Po kritickém zhodnocení a přečtení všech dostupných knih v mongolštině jsem se opírala o práce autorů Z’ava a Nanz’id.

2008-2009 a v roce 2013. Zvolila jsem kvalitativní metodu terénního výzkumu, jednak kvůli skromnému technickému vybavení, jednak proto, že v mongolském prostředí je podmínkou úspěšného terénního výzkumu časově náročná osobní komunikace s respondenty. Seznámila jsem se s několika mongolskými tanečníky, učila se od nich jejich umění, a zároveň prováděla detailní pozorování mongolského tance, v čemž mi byla velkou pomocí vlastní zkušenost s tímto druhem umění. Podařilo se mi tak do značné míry proniknout do psychologie mongolských tanečníků a jejich tanečního „myšlení“, což jsem pro svou práci považovala za zásadní.

1.2. Členění práce

Vlastní práci jsem rozdělila do pěti kapitol. V první kapitole stručně popisuji výběr tématu a metodiku práce, členění práce, průběhu terénního výzkumu, zmiňuji se zde také o transkripci a použitých zkratkách.

V druhé kapitole se věnuji mongolskému tradičnímu tanci obecně. Tato kapitola je rozdělena do sedmi podkapitol a pátá, šestá a osmá podkapitola jsou rozděleny ještě na další podčásti.

První podkapitola obsahuje charakteristiku tradiční mongolské společnosti s důrazem na důležitost kolektivu u nomádů. Tanec jako společenská událost je názvem druhé podkapitoly a třetí podkapitola pojednává o tanečním prostoru. Následuje podkapitola o historii tance. V této podkapitole jsou ještě čtyři podčásti – Tajná kronika mongolů, šamanské tance a tance v dynastii Jüan. V páté podkapitole se zaměřuji na mongolská etnika a jejich specifické tance, zejména na Burjaty, západní Mongoly a kazachy. Šestá podkapitola pojednává o tancích, které se používají při speciálních příležitostech jako je zápas a lovení svišťů. Také se zde zmiňuji o tanci andai a o rituálním tanci u Chorčínů.

V sedmé podkapitole se zaměřuji na mongolský oděv, který se nosí při tanci a na hudební nástroje, kterými se tanečníci nechávají doprovázet při svých tancích. Za stěžejní a velmi důležitou pro výzkum tanečního umění považuji podkapitolu osmou, v níž konkrétně popisuji mongolský tanec a význam tanečních gest u tanců „Cacal“, „Saalc'in“ a „Z'alam har“.

Ve třetí kapitole jsou pro ukázkou mongolského myšlení, uvažování a pojetí tance uvedeny konkrétní rozhovory z terénního výzkumu. Ve čtvrté kapitole se zaměřuji na současnou situaci v Mongolsku. Zde se věnuji aktivním tanečním souborům, jejich historii a významným osobnostem mongolského tance. Po závěru následuje seznam použité literatury, prameny, seznam informátorů a obrazová příloha.

1.3. Terénní výzkum

V začátcích svého pobytu jsem se snažila co nejrychleji překonat jazykovou bariéru a začít s cílenými dotazníky. Po konzultacích s vedoucí mé práce, PhDr. Alenou Oberfalzerovou, Ph.D., která má s terénním výzkumem v Mongolsku velkou zkušenost, jsem upustila od dotazníků a všechny otázky jsem podávala formou řízeného rozhovoru. Mnohokrát jsem navštívila soubor folklórních písní a tanců Moon stone – Tsuki house. Pravidelně jsem se účastnila výuky baletu v Divadle státní opery a baletu pod vedením mongolské lektorky, která také tančila mongolský tanec.

Konzultovala jsem záměry své práce s učiteli tance v souboru Tumen Eh a v Národním souboru folklórních tanců a hudby. Navštěvovala jsem pravidelně oslavy na náměstích a jakákoli jiná tradiční vystoupení i velké národní svátky (Naadam), jejichž součástí byl ve všech případech mongolský tanec.

Setkala jsem se s vyučujícími tance na Vysoké škole Kultury a Umění (Mongol hel soyoliin ih surguuli) a na Vysoké škole Umělecké (Soyoliin ih surguuli) a vedli jsme spolu diskuze o mongolském tanci. Informanty pro můj výzkum byli tanečnice ze souborů písní a tanců (Mongol ulsin undesnii duu buz'giin erdmiin c'uuлга), choreograf, učitel, tanečník ze souboru Tumen Eh a dále tanečníci, se kterými jsem se setkala během letního semestru (studentka bohemistiky Ulziisuren, studentka ekonomie Vanchinsuren (Vanchka) – obě se ve volném čase věnovaly tanci, a tanečnice z venkova Batc'imeg a Buyannyam. Po příjezdu do České republiky jsem pokračovala ve svém bádání a soustředila se na komunitu Mongolů v České republice. Setkala jsem se s tanečnicí mongolských tanců při příležitosti pořádání kulturních akcí (Mongolský večer, Refu fest, Nádam v České republice).

Nejdůležitější součástí terénního výzkumu byly návštěvy výuky a zkoušek tanečních souborů, kde jsem měla možnost sledovat připomínky učitelů tance. S jedním tanečníkem a učitelem v

jedné osobě jsem přímo v průběhu zkoušek konzultovala pohyby tanců, jejich význam a choreografii těchto tanců. Po zkouškách jsem komunikovala s tanečnicí a vedla s ní řízený rozhovor. Při výzkumu byl zohledněn věk respondentů. Pohlaví dotazovaných bylo nerovnoměrné.

Ve většině případů se dotazování k mému výzkumu stavěli vstřícně, pouze v jednom případě se dotazovaná tanečnice zdráhala a po přečtení kladených otázek souhlasila s rozhovorem až další den.

1.4. Transkripce a zkratky

Ve své práci používám přepis azbuky do latinky.² Každé písmeno má svůj ekvivalent, kromě měkkého a tvrdého znaku. Místo nich stojí krátké vokály. Apostrofy označují sémanticky rozlišovací párové fonémy (grafémy) jako například dříve o/ö = o/o', dz/dž = z/z' apod.

Problematická písmena:

ı = u'

° = o'

æ = z'

ç = z

÷ = c'

ö = c

ø = s'

õ = h

å = ye, yo', y

ı = yo

þ = yu, yu'

ÿ = ya, y

é = i (podle chalchské výslovnosti àé, îé, ýé, óé, ĺé, èé = ai, oi, ei, ui, u'i, ii)

û = ii

ü = i, e/o' (před sufixem voluntativu – üå = -ye/-yo')

ú = a,o (před sufixem voluntativu – úÿ/-úı = -ya/-yo), i (po šepavých souhláskách před sufixem voluntativu)

² Podle vzoru, který užívá ve své knize PhDr. Alena Oberfalzerová, PhD., 2006, *Metaphors and Nomads.*, str. 15

Použité zkratky:

MDBEC' – Mongol du'u buz'giin erdmiin c'uulga, Akademický soubor mongolských národních písní a tanců

UHDT- Ulsiin ho'gz'miin dramiiin teatr, Státní hudebně-činoherní divadlo

CADBECH - Cergiin ansambl duu buz'giin erdmiin c'uulga – Vojenský akademický soubor písní a tanců

EB (CH) – Estradiin Variyete (c'uulga), Estráda a Varieté (soubor)

SK - Soyolin kollez', Kulturní akademie

SUIS - Soyoliin Urlagiin Ih Surguuli, Vysoká škola kultury a umění

TKM – Tajná kronika Mongolů

UDBEC' - Ulsiinn duu bu'z'giin erdmiin c'uulga, Státní akademický soubor písní a tanců

CA - Cergiin ancaml - Vojenský umělecký soubor

MUGZ' – Mongol ulsiin gaviat z'uzig'in - Mongolská národní zasloužilá umělkyně
mo. - mongolsky

yo. zans'il – Mongoliin yos zans'liin ih tailbar toli

tib. – tibetsky

2. Mongolský tradiční tanec

2.1 Mongolové – tradiční pojetí společnosti – význam kolektivu

Mongolskou povahu velmi výrazně vystihl mongolský básník Sormuunirs'iin Das'doorov ve své básni, která se přímo takto nazývá. V této básni vidíme jasně mongolské tradiční chování, po tisíce let udržované zvyky.

Das'doorov je i býstrým pozorovatelem, který má zároveň úctu k tradici a zvykům svých krajanů.³

Mongolská povaha⁴

Nad stepí se chvěje fata morgana
plníc tušení a tajná přání
a za ní v dálce kde se hory modrají
bdí strážci křivolakých stezek

Spatří-li pocestného spěšně rozdmýchají silný plamen
a již rozlévají horký čaj
který stěží v jemných prstech udržíš

Pohled' – v této malé osadě
stojí má rodná jurta
Hospodyní v této bohaté stepi
je má matka

Když se přiblíží poutník
přilákaný zvukem gúrgí
jímž jehňata volají po samicích
Když přijde podvečer
a čerstvé mléko šumí ve džberech
Když se naše koně frkáním vzdalují
do hlubin modravé stepi
od míst kde jsou přivázána hříbata
tu přichází moje matka
Má vždy plné ruce práce
nese santalové džbery s mlékem
Jak kráčí mléko se vlní
a na jeho hladině se pohupuje

³ Čaj ve stepi, soubor deseti mongolských básníků. Praha 1979., Jiří Šíma, kapitola: O autorech a jejich díle, s. 150

⁴ Čaj ve stepi, soubor deseti mongolských básníků. Praha 1979.

oko úplňku

Na svahu číhá na nosičku nebezpečí
mléko vyšpláchne a stéká po nádobě
Ale maminka je prstem zadrží
a jako svátostí se dotkne čela

Možná že chce mléko okusit
jistě může vysvětlit své gesto tak
Ale v duchu se modlí
aby blaho zůstalo s dobyt看

Ty cizí poutníku
se neposmívej a nediv
a nemysli hned na čáry a pověru

Člověk jenž vyrostl v prachu stád
a prožil v poušti Gobi holomrazy
ocení jednu kapku mléka
stejně jako bělostnou a lesklou perlu

Na tvoji počest pak v jurtě vystrojí
slavné pohoštění

Moje matka která nechala
kapce mléka stéci na písek
nabídne ti miskou kumysu a poprosí tě
abys zahrál a zazpíval

Ty příchozí
odlož rozpaky
a nedotkni se její štědré povahy
která myslíc na druhé
zapomíná na sebe

A až tě osud opět zavěje k nám
ptej se po nás a přijď
Maminka tě bude vyprovázet
a kropit⁵ tvoje kroky posvátným mlékem

Až bude matka která vyrostla v prachu stád
a zakusila v poušti holomrazy
stříkat za tebou mléko představ si
že to jsou perly které vynesla
ze dna oceánu

⁵ Cacah jedná se o rituální rozstříkování mléka. Pro Mongoly jsou tyto obřady velmi důležité.

Je to mongolský zvyk
dobrou povahu projevovat mlékem
Nelitovat posvátné mléko
aby se míra dobrých skutků naplnila⁶

Mongolové si navzájem velmi pomáhají, nejen v rodině samotné, ale pomáhají i ostatním. Vše je bráno s ohledem na velké vzdálenosti, velkou roli také hraje nepříznivé počasí a náhlé klimatické změny. Tradičně bydlí Mongolové na venkově ve velkých vzdálenostech, bydlí v „ajlech“.⁷ Řídí se představou, že pokud budou dělat věci společně, bude to tak vždy lepší. Mají určené práce, které se dělají společně, tzv. „niitiin az'il“ do této kategorie patří stříhání ovcí, vydělávání plsti a shánění dobytka, dojení dobytka. Také pokud se přemnoží vlci, rodiny – ajly se sejdou, a po společné poradě se muži vydávají na lov. Také vaření a příprava jídla patří mezi společné aktivity, ženy si navzájem pomáhají. Rodina, která pomáhala při čistění ovce a přípravě jídla je poté pohoštěna. Vzájemná pomoc rodin je neodmyslitelná také při překočovávání a stavbě jurt. Tento zvyk se zachovává i při stěhování ve městě. Mongolové také s velkým potěšením přijímají návštěvy. Návštěvy jsou nejen příležitostí k zábavě a projevení pohostinnosti, ale také důležitým zdrojem informací, kterých si Mongolové velmi cení. Hostů si nomádi velmi váží. V případě, že je rodina chudá, snaží se připravit na pohoštění to nejlepší i z toho mála co mají. Hosté jsou usazeni na vyvýšené místo, nebo do zadní části jurty – hoimoru.

2.2 Tanec jako společenská událost, výraz radosti

Jak praví aforismus – „*Medaile a čaj se v Mongolsku udělují*“⁸ Toto úsloví popisuje jedno ze specifik mongolského tradičního života, které zároveň přetrvalo do současnosti – velký důraz je kladený na oslavy při všech příležitostech, soutěže v různých disciplínách s obřadním vyhlašováním vítězů a podobně.

Tanec byl tradičně vždy součástí těchto obřadních společenských událostí. Jak v dávné minulosti, tak i dnes zaujímá tanec důležité místo v umění této nomádské kultury, v níž není

⁶ Uvedenou báseň můžeme brát jako návod co čekat a jak se chovat v mongolské domácnosti na venkově.

⁷ ail – skupina jurt, obydlí; rodina

⁸ Zikmundová, Grollová, 2001, str. 70

pouze druhem zábavy, nýbrž je provázán s dalšími oblastmi kultury a života. Kromě toho, že je tanec vysoce hodnocen jako specifický umělecký projev, souvisí také úzce s náboženstvím a ústní lidovou slovesností, s estetickými hodnotami a „dobrým vychováním“. Mongolské taneční umění rovněž unikátním způsobem reflektuje hlavní specifika nomádské kultury, totiž intimní znalost přírody, která se projevuje například v detailně odpozorovaných a napodobených pohybech zvířat. Obsahově mongolský tanec čerpá hojně z každodenního života stepních kočovníků.

Mongolové se tradičně scházejí v době národních oslav Nádamu, či při jiných slavnostech. Setkává se vždy celá rodina, někdy i více rodin najednou. Příležitosti, kdy je tanec provozován, jsou rozličné, ať jde o soukromé rodinné oslavy, svatby, oficiální příležitosti jako významné návštěvy, oslavy nejruznějšího druhu (ukončení školního roku, zahájení Nádamu apod.), nebo speciální taneční vystoupení v divadle, koncerty a podobně.

Jako všechno v mongolské kultuře, ani tanec nebývá provozován „jen tak“. Musí mít nějaký význam a smysl, který zpravidla vzniká při nějaké společenské události. Prostor pro tanec musí mít rovněž příjemnou atmosféru, která k tanci vybízí, a tato atmosféra je důležitou součástí mongolských slavnostních příležitostí. Radost vyjadřují Mongolové při tanci zpěvem, ale také pochvalnými přitakáváním. „Manai mongolc’uud ymar goyo buz’igledeg ve tiimee?“⁹

2.3 Taneční prostor

Prostor pro tanec není nijak přísně vymezen, tanec lze provozovat jak na pódiu, tak mimo ně, ve volné přírodě, či v jurtě. Podle sdělení jedné z informantek je dostačující podmínkou k tanci tradiční hudební nástroj. Místo není speciálně vymezené. „Kdekoliv můžete tančit. Náš mongolský tanec „nepohrdá žádným pódium“. Může se tančit na velkém i malém prostoru. Pokud máte morin huur můžete tančit kdekoliv.“ Na to, zda je prostor, určený pro tanec, nějakým způsobem rituálně vymezen, jsem se ptala v rozhovoru s rodilým mluvčím, tanečníkem SUIS.

⁹ „Naši Mongolové ale krásně tančí, že“, rozhovor při vystoupení v souboru Tu’men Eh, (Informátor: učitelka Naya)

Rozhovor s tanečníkem Altansu'hem na téma vymezení prostoru pro tanec:

JF: Morin huur baival haana c' buz'igc'in bu'z'igledeg uu?	JF: Pokud je k dispozici morin huur, je možné tančit kdekoliv?
A: Yamar neg ni zaal, tusgai talbai shaardladaggu'i.	A: Není potřeba nějaký sál, speciální pódium.
A: Uchir ni gevel Mongolc'uud yor ni ger dotor ihevc'len buz'igledeg.	A: Je to proto, že Mongolové tančí převážně v jurtě (doma; na malém prostoru).
A: Malc'diin o'dor tu'tmiin amidraliin talaar buz'igledeg bolohloor morin huur baihad buz'iglej bolno.	A: Obsahem tance je každodenní život pastevců, takže pokud je k dispozici morin huur, může se tančit.
A: U'un dotor cai c'anah ,su'u saah, aruul hiih, yum oyoh zergiig u'zuuldeg bolohoor yamar neg tiim taiz shardladaggu'i.	A: V tanci zobrazují činnosti jako je vaření čaje, dojení mléka, výrobu aruulu, šití a další, není potřeba takové pódium.
JF: Mongol buz'igc'in buudal deer bu'z'igleh uu?	JF: Tančí mongolští tanečníci na zastávce ¹⁰ ?
A: Z'iishee ni yag buudal deer buz'iglehuu'i baih aa harin buz'iglej bolno.	A: Například přímo na zastávce nebudou tančit, ale je možné tam tančit. ¹¹
A: Buz'igc'in, nair ihevc'len tusgai bayar yoslol hurim nair naadam cagaan sar deer buz'igledeg yuu buudal deer.	A: Tanečníci tančí převážně na speciálních slavnostech, na svatbách, oslavách, naadamu, Cagaan saru. Co by dělali na zastávce?
A: C'amaig Mongold baihdaa avtobusnii buudal deer morin huur daraad buigc'in buz'iglehiig harsan uu?	A: Viděla jsi, že by tanečníci za doprovodu morin huuru tančili na autobusové zastávce, když jsi byla v Mongolsku?
JF: U'gui.	JF: Ne.
A: Yuu mergez'liin buz'igc'in avtobusnii budaal deer buz'igleh ve?	A: Co by dělali profesionální tanečníci na autobusové zastávce?

2.4 Vývoj mongolského tance, historie

Zdrojem materiálu pro přehled historie mongolského tance, která není prakticky vůbec zpracována, byla pro mne především Tajná kronika Mongolů¹² a Velký výkladový slovník mongolských tradic¹³.

Od nejstarších dob cizí pozorovatelé popisovali mongolský tanec jako unikátní. Mongolská choreografie byla vnímána jako ojedinělá a jejich taneční pohyby neobyčejně dokonalé a

¹⁰ „zastávkou“ je myšlena zástávka hromadné dopravy.

¹¹ Informant zde nenamítá nic proti tančení například na zastávce. Nejdříve sice řekl, že to jde, ale když si to promyslel, zjistil, že to vlastně nejde.

¹² P. Poucha, 1955, Tajná kronika Mongolů

¹³ C' Ariyasu'ren, H, Hyambu, 1991, Mongol yos zanshliin ih tailbar toil

propracované. Umění tance, stejně jako tradičního zpěvu a hry na hudební nástroje, se předávalo z generace na generaci a bylo provozováno při tradičních oslavách, „nairech“.

Co se o mongolském tanci můžeme dozvědět z Tajné kroniky Mongolů

Tajná kronika je unikátní dílo z hlediska jak mongolské historie, tak literatury a lingvistiky. Autorství se doposud připisuje Š'igi-chutag-ovi, který znal ujgurské písmo a byl Č'ingis haan-ovým osobním rádcem. Dílo pravděpodobně pochází ze 13. století. Jak dodává můj konzultant doc. Luvsandorž, různorodost překladů Tajné kroniky je veliká. O tanci se kronika zmiňuje na několika místech a pokaždé se pravděpodobně jedná o stejný typ nábožensko-oslavného kruhového tance. Je jedním z nejautentičtějších pramenů o mongolském dávnověku, ale jako dílo samotných Mongolů postrádá popisný odstup, její informace bývají proto dále interpretovány.

Jedním z nejstarších zaznamenaných druhů tance u Mongolů je „devseh toiroh buz'ig“, tedy „kruhový dupavý tanec“, jež popisuje B. Rinčen. Tento tanec je pravděpodobně zmiňován již v Tajné kronice Mongolů na místě, kde se hovoří o tom, že Mongolové tančili pod rozvětveným stromem“. Takový tanec je popsán v mnoha etnografických vědeckých pracích jako mongolské specifikum, na němž můžeme vidět propojení rituálních a společenských funkcí tance, kdy se tančilo kolem posvátného stromu, který byl nazýván „saglagar mod“, tedy „rozvětvený strom“. Posvátné stromy tohoto typu se vyznačují tím, že z jednoho kmene vyrůstají dva nebo více menších kmenů. Takový strom je považován za sídlo významného ducha, „ezena“ čili „pána“, a má velkou magickou sílu. Dnes je obecný název pro takovýto strom „udgan mod“, výraz ne úplně jasného původu, který však bezpochyby souvisí se šamanským náboženstvím a chápáním světa. „Saglagar modiig toiron devseh“, doslova „dupat v kruhu kolem rozvětveného stromu“, podle B. Rinčena znamenalo rituál obětování ochrannému duchovi stromu a kruhový tanec kolem stromu. Tanec se prováděl pro obveselení a potěchu ochranného ducha, jako výraz díkůvzdání či prosby o ochranu a pomoc. Tajná kronika zmiňuje tento rituál při dvou příležitostech – při rituálním sbratření Temudžina s Džamuchou a při zvolení Temudžina Velkých chánem.¹⁴

V Tajné kronice se praví, že „Mongolc'uddin z'argalan buz'ig , hurim bolgoo“, což znamená „Potěšením Mongolů byl tanec a slavnosti“. V TKM se objevuje také výraz „bu'z'ig naadam“,

¹⁴ P. Poucha, 1955, Tajná kronika Mongolů, (přel. z originálu E. Haenisch, 1937, Mongol-un niuča tobčaan,)

můžeme zde přeložit jako taneční slavnost. Tyto zmínky jsou nepřímou informací o tom, jak důležitou roli tanec pro středověké Mongoly hrál.

Zde uvádím ukázkou z Tajné kroniky Mongolů (dále uváděna jako TKM), kde se pojednává o tanci s vysvětlením od svého konzultanta Luvsandorž'e.

[57.2] hamuq mangqol taiičiud onannu qorqonaqjibur qurajiu [57.3] qutulayi qahan bolqaba mangqolun jirqalang DEBSEN qurimlan [57.4] jirqaqu bulee qutulayi qa ergued qorqonaqun [57.5] saqlahar modun horčin habirhata hauluqa ebudugte olkeg [57.6] bolutala DEBSEBA

Paragraf 57 je přepisován do současné mongolštiny takto „Ho’rhonog gedeg goliin ho’ndiit Saglagar modiig toiron ene modiin toiron devsev.“ a jeho význam je takový „Tančili konem stromu Saglagar, který se nacházel v údolí u řeky Horhonog“. V TKM se objevuje spojení „Havirgaa huulga“ (dřít kůži) to znamená „do strašné bolesti na žebrech, tak silně tancovali“. O’vdogtoo (v kolenou) ustai boltol. „Až měli vodu v kolenou“¹⁵ Na příležitost zvolení chána přišli všichni Mongolové a tančili celý den.

Zprávy o mongolském tanci z Jüanské historie

Dalším zdrojem informací o mongolském tanci je oficiální historie dynastie Jüan.¹⁶ Tance, které se zde popisují, jsou evidentně tance rituální, provozované zřejmě na císařském dvoře. V 70. kapitole, 21 paragrafu se píše o mongolském tanci velmi podrobně: „*Tyto tance jsou většinou tradiční. Tančily se tyto tance: Tanec k uctění vzdělání, tanec k příležitosti uctění sedla Nejvyššího vládce Nebes podáním vodky, tanec uctění všech Nebeských božstev (každé místo má své nebeské božstvo). Tyto tance měly jednotlivě své jedinečné choreografie a dohromady se jmenovaly Cergiin buz’iglel – tanec vojáků.*

V Kronice dynastie Jüan v 71 kapitole, který je věnovaný hudebnímu ceremoniálu, se ve třetím odstavci zmiňují o tanečních oděvech.

¹⁵ Z fyziologického hlediska se voda v kolenou tvoří velkým namáháním.

¹⁶ Xin xiao ben Yuan shi 新校本元史, oddíl Zhi 志, juan 70 卷七十, Li yue si 禮樂四, Zongmiao yue wu 宗廟樂舞 (Kronika dynastie Yuan v novém komentovaném vydání, oddíl Pojednání, 70. kapitola, čtvrtá část o obřadní hudbě, Hudba a tanec v chrámu předků, In. Yo. zans’il, 1992, str. 739, „Z’izu Z’i-Yuan“, Kronika dynastie Jüan

„Učitel tance si na hlavu si dal šátek, poté si nasadil na tento šátek vyšívaný, žlutý, jemný klobouk – pokrývku hlavy, s měděným pásem, který byl pokrytý zlatem a stříbrem. Všichni drželi trubky – buree, (beree). Tanečníci měli modré jemné, květované děly. Na hlavách měli vysoké klobouky. Klobouky byly pokryté ozdobami, které splývaly směrem dolů. Tyto ozdoby byly posázené modrými a bílými kameny.“¹⁷

Zvířecí tance podle popisu ve výkladovém slovníku

Zcela jiným druhem tance je „zvířecí tanec“, který pravděpodobně patřil do sféry lidového umění. Ve výkladovém slovníku mongolských tradic¹⁸ je popsáno množství tanců, napodobujících pohyby a chování zvířat, například tanec jelena, tanec jestřába, tanec koroptve¹⁹. Dále je zaznamenán tanec vrány - havrana, tanec tetřeva a tanec jeřába. Tanec jestřába a koroptve se tančil v páru. Popis tohoto tance je zajímavý a charakteristický, proto zde uvádím jeho překlad:

„Jedna žena se točila na místě dokola a jeden muž se točil kolem ní. Rukama napodoboval pohyby jestřába. Muž skákal divoce, nezkrotně a zamilovaně.

Muž chtěl ženu navábit, a tak tančil velmi rychle a naparoval se. Muž byl jestřáb, žena byla koroptev. Žena vzbuzovala dojem, jako by se muže – jestřába bála. Tančila lehce, skromně a ladně se pohybovala do rytmu.“(Yo.zans'il, 1992, str. 741)

„Pohyby žen, které tančily tyto tance byly ladné, vážné a umělecky provedené. Muži měli pohyby odvážné, statečné, skákali živě, šikovně a velkolepě tančili.“(Yo. zans'il, 1992, str. 742)

Z mého pohledu pohyby zvířat jsou podobné baletu - klasickému tanci. Stejně je tomu tak i v současnosti v klasickém, scénickém a výrazovém tanci.

¹⁷ Ariyasu'ren, C', 1999, *Mongol yos zans'liin ih tailbar toli* [Velký slovník mongolských tradic]. Ulaanbaatar, str. 739

¹⁸ Ariyasu'ren C', 1992, *Mongol yos zans'liin ih tailbar toli* I, [Velký slovník mongolských tradic I]. Ulaanbaatar

¹⁹ “Hu'r s'uvuunii bu'z'ig” (Tanec ptáka tetřeva), “Togoruuni bu'z'ig” (Tanec ptáka jeřába), “Bu'dne harcaga hoyoriin bu'z'ig” (Tanec jestřába a koroptve)

Tanec v mongolském šamanismu

Tanec má v mnoha kulturách důležitou rituální funkci. U Mongolů, podobně jako u jiných přírodních etnik, byl tanec součástí náboženských obřadů. V současnosti se v souvislosti s Mongoly hovoří o dvou hlavních náboženských „směrech – buddhismu a šamanismu.

Přestože tato klasifikace není příliš přesná, pro účely této práce postačí. Šamanská víra a rituály měly v dávných dobách v mongolské kultuře zásadní roli. Tanec je jednou z hlavních součástí šamanského rituálu. Šamanský tanec je typickým příkladem rituální, náboženské funkce tance, proto se zde o šamanském tanci krátce zmíním.

V současnosti je šamanismus rozšířen pouze mezi několika mongolskými etniky, z nichž nejvýznamnější jsou Burjati, Darchati, Chorčínové a Mongolové z Ordosu. Podle osobního sdělení Mgr. Veroniky Zikmundové, PhD., má z těchto šamanských tradic chorčinská tradice nejvýraznější taneční projev. Z tohoto důvodu, a také proto, že jsem měla k dispozici materiály z terénního výzkumu PhDr. Aleny Oberfalzerové, PhD. a Mgr. Veroniky Zikmundové, PhD. se zde věnuji podrobněji oblasti Chorčínů.

Při chorčinském šamanském tanci je vždy přítomen hudební doprovod – nejčastěji bubnování na šamanský buben, ale také úderý činelů a zpěv. Šamanský tanec začíná přivoláváním božstva, kdy šaman bubnuje směrem ke vchodu do místnosti. Poté začne tančit, přičemž podle informantů se tanec již odehrává „podle vůle božstva“, tedy šaman neřídí svůj tanec sám a také si na svůj tanec nevzpomíná. Z evropského pohledu lze tedy říci, že šaman tančí v transu. Pro Mongoly má ovšem tanec hluboký význam, šaman v tu chvíli již představuje božstvo, které přichází, a svými tanečními pohyby božstvo znázorňuje. Po chvíli tance chorčinský šaman vyskočí na připravené sedadlo buď na kchangu, nebo na posteli. To je považováno za moment příchodu božstva do domu a vše, co šaman následně dělá a říká, je považováno za slova a činy božstva. Rituál odchodu božstva probíhá různě, někdy rovněž s tancem směrem ke dveřím, který opět znázorňuje pohyb božstva.

Tantrický tanec Cam

Tanec cam (tib. čam = tanec) má počátky svého vzniku v Tibetu. Do Mongolska se cam dostal s šířením buddhismu koncem 18. století. Cam má neměnou choreografii a přísná pravidla. Hlavní funkcí tance je ukázat lidem existenci božstev, protože právě tancem se

tanečníci mění ve skutečná božstva.²⁰ H.Haslund vysvětluje cam tak, že tanečníci i přihlížející se během představení dostávali do transu. Zmocňoval se jich pocit, jako by to právě oni prožívali mystický příběh a bojovali s démony. Hlavním cílem tance je podle mých informantů „potlačení všeho zlého a šíření všeho dobrého“. I přesto, že je tanec původně náboženský, je k vidění v současnosti nejen v kláštorech, ale i v tanečních souborech. Zde má jinou funkci než náboženský (rituální) cam - ukazuje zde divákům výtvarné vyjádření, hudební provedení a dramatické umění.

Vzhledem k tomu, že Cam není předmětem této práce a vzhledem k nedostatku místa zde nebudu tanec Cam rozebírat blíže, i když by si to zasloužil. Na ukázkou a lepší pochopení však uvádím rozhovor s lámou na toto téma.

2.5 Jednotlivá etnika²¹ - druhy tanců

Mongolský tanec má mnoho lokálních a etnických variant. V Mongolsku žije mnoho větších i menších etnik s rozličnými kulturními tradicemi, k nimž patří i specifické tance.

Přesto, že existují určité společné charakteristiky mongolského tance, jehož provedení se u jednotlivých skupin liší. Rozdíly jsou především v pohybech, scénickém vyjádření a oděvu, v němž se tančí.

V následující kapitole chci popsat nejznámější tance jednotlivých etnik, která mají výraznou taneční tradici.

Pravděpodobně nejspecifičtějšími a od centrální Chalchy nejvíce odlišnými jsou na mongolském území sólové západomongolské tance „biyelgee“, burjatské kruhové tance „yoohor“ a velmi odlišné tance kazašské.

²⁰ „Tančit cam, to znamená, ti kteří tančí cam se stanou božstvy a při tanci božstva zastupují. Také camovým tancem ukazujeme lidem, jaká jsou božstva a zasvěcujeme je tak do náboženství“. Informátor: láma v klášteře Dasc'oilon.

²¹ (z řeckého *ethnos*, tj. lid) je pojem, kterým se běžně označuje historicky vzniklá skupina lidí, kteří údajně mají společný historický původ, rasový typ, jazyk, materiální a duchovní kulturu, mentalitu a tradice a obývají společné území; dá se tedy také srovnat s pojmem „kmen“. (P.Kulašik, 1991, *Stručný politologický slovník*, Bratislava.) Ve skutečnosti je představa společného genetického původu příslušníků jednoho etnika zavádějící, a to kvůli migraci a míšení různých etnik mezi sebou, a odborníci proto chápou etnikum spíše jen jako skupinu lidí, kteří sdílí společnou kulturu. (Eric J., 2000, *Národy a nacionalismus od roku 1780. Program, mýtus, realita*, Brno.) Několik etnik může tvořit národ.

2.5.1 Burjati

Burjati jsou původně lesním národem, žijícím na jižní Sibiři. V Mongolsku samotném žije výrazná burjatská menšina, které do značné míry zachovává burjatské tradice, zejména tradice umělecké, jako je tanec a zpěv.

„I v Mongolsku si Burjaté udržují své zvyky, přejaté od Rusů a jiných Sibiřanů: většinou nebydlí v jurtách, ale v domech, mléko stloukají na máslo, pečou chléb, připravují ovocné zavařeniny a s oblibou zpívají jakési „kuplety“ pro dva a tančí kolové tance „jóchory“.

(I.Grollová, V. Zikmundová, str. 48). Typickým burjatským tancem je kolový tanec „yoohor“, jehož provádění se nazývá „yoohor hatirah“, přičemž „hatirah“ je název pro velice rychlý klus koně. Tento název přesně vystihuje rychlé pohyby burjatského tance.

2.5.2 Západní Mongolové

Západomongolská etnika – Ojrati (Torguut, Bayat, Choton, Do’rvod, Urianhai, Zahc’in) mají jako své specifikum sólový tanec zvaný „biyelgee“. Tento tanec se tančí ponejvíce v ajmacích Chovd, Uvs a Bajan-ölgii.

Biyelgee (název odvozený ze slova “bie” – tělo, protože tanečník tančí celým tělem) je tancem, při němž se nejvíce zapojuje horní část těla a ruce tanečníka. Při tradičním biyelgee se tanečník pohyboval na malém prostoru a část tance probíhala v sedu, kleku či v lehu na zádech. Tanec se vyznačuje tím, že se tančí s vypnutou hrudí a tanečníci se pohybují ze strany na stranu, a také provádějí drobné rychlé pochyby, které lze označit za chvění či vibraci. Tančí je muži i ženy a je doprovázen na tradiční hudební nástroje, buď západomongolský tovšuur nebo morin huur. Biyelgee se považuje za typický tanec vzniklý v prostředí kočovníků, kdy se po většinu roku tančilo v malém prostoru jurty. Tanečníci tančili většinou v jurtě, kde kolem dokola seděli lidé a pozorovali tanečníky, zpravidla je doprovázeli tleskáním a zpěvem. Konkrétně je taneční prostor u Do’rvodů vymezený mezi ohněm a dveřmi jurty.²²

²² Irgeenii Bolovsroliin To’v, <http://www.cce.mn/resource/trad/6/>, „Дөрвөд бий бүжгийн дэвжээ нь гэр дотор, тулга зуухнаас үүд хүртэлх зай юм“. 14.3.2015;

Tanec biyelgee názorně ukazuje, jak jsou Mongolové pevně spjati s přírodou. Pohyby představují každodenní činnosti nomádů, zrcadlí se v nich religiózní pojetí světa a úcta k živlům. Mezi tanečními prvky se metaforicky objevuje voda, pohyby ptáků, jízda na koni a další prvky.²³ V mongolsko-českém slovníku²⁴ je tento termín vysvětlen jako mongolský sólový tanec. Mohu potvrdit, že tento tanec se tančí jednak sólově, ale také po dvojicích i ve vícečlenných skupinkách.

Podle Nanz'id²⁵ souvisí vznik tance "biyelgee" s vlivem turkických Najmanů, kteří ve středověku obývali západní Mongolsko: Najmani byli v době před sjednocením Mongolska Čingischánem dominantním kmenem západního Mongolska. Ojraté s nimi měli blízké vztahy a přejímali prvky najmanského náboženství a kultury, mezi jiným i tento charakteristický způsob tance. V biyelgee mají hlavní roli nohy, ramena, ruce a hrudník.

„Pohyb ramen je základem. Ramena dávají pohyb rukám. Hrudník ovládá ramena a ruce. Nohy ovládají celé tělo. V biyelgee jsou ramena a hrudník pevné až důstojné, držení dolních končetin a posed při tančení je také velmi důležitý.“ (Nanz'id, 2009, str. 25)

Mongolové mají několik druhů tohoto tance. Z důvodu časového omezení a nedostatečného technického vybavení se mi nepodařilo prozkoumat všechny druhy biyelgee na území Mongolska. Může to být však námětem dalších prací.

2.5.3 Kazaši

Kazaši jsou etnikum s kulturou poněkud odlišnou od mongolské. Kazašský tanec se odlišuje od mongolských tanců tématicky i pohyby tím, že se tančí hlavně rukama a to nejvíce lokty a rameny. Rychle mění pohyby. Význam pohybů má původ v tradicích a životě Kazachů. V kazašském tanci se tradičně objevují pohyby koně a orla, motivy vyšíváných tkanin a tradiční hry. V tanci je množství prvků spojených s lovením zvířat pomocí orla.

²³ Kůň je pro Mongoly zvíře obklopené i symbolikou, jako například hiimori – vzdušný kůň, který posiluje vnitřní sílu člověka.

²⁴ Šíma, J. a Čojdžav, L., 1987: Mongolsko – český a česko mongolský kapesní slovník, str. 58

²⁵ Nandz'id, D., 2009: *Mongoliin bu'z'giin tuu'hen ulamz'lal, ho'gz'liin s'ine handlaga*. Ulaanbaatar [Historie a tradice mongolského tance a nový rozvojový přístup], odst. 3.2, str. 25

Velmi typickým motivem kazašského tance je nápodoba tradiční hry, při níž mladíci žádají dívku o ruku. Chlapci mají u sebe kůži kozy a o tuto kůži se přetahují. Ten, kdo vyhraje a kůže mu zůstane, získává chtěnou dívku.

2.6 Tance ke speciálním příležitostem

Specifičnost role tance v mongolské kultuře lze ilustrovat na příkladech tanců, které se staly nedílnou součástí některých činností a událostí mongolského života. Vybírám zde dva nejběžnější příklady - tanec při lovení svišťů a tanec při mongolském zápasu.

2.6.1 Lovení svišťů

Mimo tance mongolských etnik se na území Mongolska vyskytuje speciální tanec při lovu svišťů - tarvaga. Lovec, který loví sviště, se nazývá tarvag'in hu'n.

Lovec svišťů má na sobě při tanci lovu svišťů (lovu), oblečení určené jen pro tento tanec.

Lovec má nápaditý oděv, obšitý zvonečky, aby vylákaly sviště ven. Svišti jsou velmi zvědaví.²⁶

Ve chvíli, kdy svišť vyleze z nory, lovec-tanečník, má jedinečnou příležitost k jeho ulovení.

„Mongolové nazývají tento tanec „tarvaga dallah“ nebo také „tarvaga ho'sogruulah“. První výraz znamená přivolávat máváním rukama a druhý vábit, rozveselovat sviště.

„Harhu'u byl vedoucí skupiny místní lovecké organizace a pravidelně bral s sebou na lov cizince do hor Mo'n hairhan. Říká, že lidé stále preferují starý způsob lovení svišťů, protože při střelbě z velké dálky se zničí kůže sviště. Harhu'u si nasadí čepici s liščíma ušima, která zakrývá jeho celou tvář a oblékne si speciální kabát a vzadu má připevněnou liščí oháňku. Poté provádí tanec (tarvaga ho'oru'uleh), provádí kruhové pohyby s bílým jačím ocasem, aby navábil sviště (dallaga). Pohyby (s'oggs'ilt) připomínají rychlý běh (klus) vlka nebo psa. Svišť vyleze z nory, obzvláště mladí jsou velmi zvědaví, všichni se postaví na zadní nohy a dívají se.

²⁶ Tarvaga neg, hoyor, gurban cag o'gloo nu'hees gardag, yagaad gevel nar harmaar baina, o'vs idz' baina s'uu dee. Oroj, u'dees hois' u'uliin caan tarvaga o'vs iddeg. Tarvagnii nu'h harangui, hu'iten boldog. Anc'in tu'uniig dallah gez' baina. Cagaan huvcastai, s'ar o'ngotei, cu'ultei, tulgai huvcastai anc'in. Tarvaga soniuc', anc'nii bu'u hoyor ho'ltei. Informátor: Luvsandorz'.

*Tímto se může lovec dostat blízko ke zvířeti na vzdálenost 20-30 metrů. Lovec si tak může vybrat starší zvíře, které má kvalitní kůži.*²⁷

Stejný rituál, ale v oblasti Mongun-Taiga je popsán Vainshteinem:

*„Lovec se dostane blíže k noře, jestliže má na sobě kabát ušitý z kozy nebo ze sviště. S kožešinou na vnější straně, může si takto zamaskovat hlavu, ještě s kloboukem kuželovitého tvaru, také vytočeným do strany. Klobouk byl často vyroben z kůže odebrané z hlavy kozla, jelena, nebo jiného zvířete, s ušima a dokonce i s rohami. Lovec se často ohání také s ocasem jaka nebo mává s kusem kožešiny ve vzduchu, aby přilákal pozornost zvířete. To umožňuje lovcům se dostat velmi blízko ke zvířeti, a může tak dobře zamířit.“*²⁸

Vainshtein k tomu ještě dodává, že použití maskovacího kostýmu se používalo již v Paleolitu a zmiňuje několik skalních rytin na Sibiři.²⁹

2.6.2 Tanec zápasníků

Dalším speciálním tancem, který se provádí na celém území Mongolska, je tanec mongolských zápasníků. Mongolský zápas je kombinací bojových hmatů, rituálu a tance. Tanec se nazývá Garuda.

Podle Carol Pegg „V tomto tanci zápasníci tančí před a po každém kole. Zápasník natáhne obě ruce a majestátním způsobem napodobuje mocného krále Garuda (Han Gar'd).³⁰ „Zápasníci také napodobují jestřába. Obdivují ho pro jeho statečnost a způsob snášení, ponorů, a rychlé ulovení kořisti.“³¹

Pegg dále uvádí výroky samotných zápasníků o smyslu tohoto tance. Například zápasník Vas'a říká: „Při tanci zápasník myslí na krásu svého těla a na pohyby ptáka. Zápasníkovy ruce

²⁷ Carol Pegg, 2001, *Mongolian Music, Dance, and Oral Narrativ, Herding and Hunting*, str. 247.

²⁸ The hunter would get closer to the hole by wearing a goat or marmot –skin jacket, *khorekteesh ton*, with the fur on the outside, he would disguise his head by wearing a cone-shape hat, also with the fur turned outwards. The hat was often made of the skin taken from the head of goat, roe-deer, or other animal, with the ears and even the horns still attached. The hunter would often brandish yak's tail or a piece of fur in the air to attract the animal's attention. This frequently enable the hunter to draw very close to the animal and thus get a good aim. (Vainshtein 1979-80:128) In: Carol Pegg, 2001, *Mongolian Music, Dance, and Oral Narrativ, Herding and Hunting*, str. 248.

²⁹ Carol Pegg, 2001, *Mongolian Music, Dance, and Oral Narrativ, Herding and Hunting*, str. 247.

³⁰ Garuda - mystický pták, který se objevuje v buddhistické mytologii.

³¹ Carol Pegg, 2001, *Mongolian Music, Dance, and Oral Narrativ, Sport and Play*, str. 217.

musí být ohebné. Musí být schopen se rychle pohybovat. Pohyby rukou při tanci ukazují kvalitu zápasníka.“

Vas'a vysvětluje také další účel tohoto tance. „*Tanec má také praktickou funkci. Je to první cvičení před zápasem, používá se pro zahřátí těla zápasníka.“*

Zápasníci mají svého trenéra-rozhodčího (zasuul). Ten zápasníka doprovází. Před začátkem zápasu stojí vzpřímeně, zápasník tančí kolem něho, vždy s jednou rukou opřenou o rameno trenéra. Nejdříve tančí doprava a poté doleva. V této chvíli trenéři pronášejí col (bo'hiin col), oslavnou řeč na svého zápasníka. V něm jsou zahrnuté informace o zápasníkovi – kde se narodil, z jakého pochází kraje a jaké zápasy vyhrál. Poté se všichni zápasníci hromadně „slétnou“ do houfu, kde zápasníci rituálně krouží a mávají rukama jako bájní ptáci.

Mongolové tento tanec nazývají bo'hiin develt, což v překladu znamená mávání křídly. Nejdříve se napodobovaly pohyby orlů, kteří v Mongolsku žijí na skalních stěnách a útesech.³² Doc. Luvsandorz' k tomuto ještě dodává, že bo'hiin develt je tanec, jelikož tanečník při zápasu provádí taneční pohyby do rytmu, přesně jako je tomu tak u tance.³³ Bo'hiin develt je také jedním z pramenů odkud se čerpala inspirace pro pohyby tradičního mongolského tance. Tanečníci tyto pohyby napodobují například v tanci „Naadam“.

2.6.3 Tanec Andai

Zvláštním druhem chorčinského tanečního umění, které úzce souvisí nejen se šamanskými rituály, avšak podle některých badatelů také s rituálním tancem kolem stromu popsáným v Tajné kronice, je tanec „andai“. Tento tanec se do začátku Kulturní revoluce používal jako jedna z metod léčby psychické choroby mladých žen, známé jako „onemocnění zlým duchem“. Onemocnění postihovalo nevdané i čerstvě provdané mladé ženy, zpravidla před tím, než měly děti, a nemoc zpravidla souvisela s partnerskými vztahy. Projevovala se neadekvátním a asociálním chováním – pláčem, náhlými výbuchy smíchu, neuctivým chováním k rodičům a starším a podobně. Léčba nemoci obsahovala množství komplikovaných magických rituálů, důležitou součástí byl však veřejný tanec, při němž zvlášť

³² „Tu'unes o'mno u'unii orond bu'rged baisan. Mongol domogt bu'rged hamgiin tom hu'c'tei s'uvuu baisan. Mongolc'uudiin ertnii bodoh arga. Informátor doc.Luvsandorz'.

³³ „Neg zu'iliig – bu'z'ig mo'n baina. Ho'dolgoontei, rytmtei, yag bu'z'ig baina “ Informátor doc.Luvsandorz'.

k tomuto účelu vybraní mladí tanečníci nutili nemocnou k tanci a tančili s ní tak, aby se zahřála a zpotila. Tanec byl opakován po několik večerů a podle očitých svědků se nemocná často uzdravila. Tento sice mezi současnými mongolskými etniky ojedinělý, ale velmi propracovaný systém léčení ukazuje jednu z dalších stránek komplexního významu tance u Mongolů, totiž jeho efekt na psychiku, který může být i léčebný.

Chorčinský badatel Hürelšaa³⁴ odvozuje původ slova „andai“ od výrazu „anda“ – pobratim, což byl důležitý pojem v tradiční mongolské kultuře. Rituální sbratření provázely obřady podobné svatbě a v Tajné kronice Mongolů je obřad sbratření Temudžina a Džamuchy popisován tak, že noví pobratimové tančili pod „rozvětveným stromem. Podle Hürelšaa se šamanský tanec „andai“ vyvinul právě z těchto rituálních oslavných tanců.

2.6.4 Šamanský rituál u Chorčínů

Tento šamanský rituál proběhl u dvou žadatelů. Uvádím zde krátký detailní popis video nahrávky, která byla pořízena během šamanského rituálu.

Chorčinská šamanka tančí podle vůle božstva. Poté skočí na khang. To, že skočí na khang znamená, že božstvo přišlo. Dále se šamanka zabývá nemocným.

V druhém rituálu šamanka bubnuje, kolísá se ze strany na stranu, kývá se, dále bubnuje v kruhu. Následně plynule přejde v kruhový tanec. Po chvíli tančení přejde zpět na pravidelné kývání, skákání, máchání pod nohou a přeskoky z nohy na nohu.

Pokračuje v přeskočení na khang. Zde se šamanka zabývá nemocným stejně jako u prvního rituálu. Při konci rituálu vstanou a tančí (není dostatek nahrávek k obecnému popisu).

Z důvodu, že se u šamanů objevuje tanec jen v některých částech rituálu, nebudu se zde věnovat detailně šamanismu.

³⁴ Konzultace s Mgr. Veronikou Zikmundovou, PhD.

2.7 Mongolský oděv a hudební nástroje

K mongolskému tradičnímu tanci patří tradiční sváteční oděv. Mongolský tradiční oděv se nazývá dél. Dél má dvě formy - sváteční a běžnou formu. Sváteční oděv můžeme nazvat krojem. Je to oděv, který náleží k určitému etniku, avšak oproti situaci v naší zemi, není sváteční dél oděvem, který by upadal v zapomnění. Tento sváteční oděv je běžně oblékán ke svátečním příležitostem. Taneční dél je opásaný a je bohatě dekorativně zdoben.

Mongolové jsou známí tím, že velmi pečují o svůj zevnějšek. Veškeré tradiční oslavy, tzn. svátek prvního stříhání vlasů, svatba, ale například i nástup do školy či její ukončení jsou příležitostmi k oblečení tradičního oděvu.

Výjimkou není ani tanec. Mongolský dél se skládá z jednoho kusu látky. Na pravé straně má pět knoflíků – jeden pod krkem, tři na klíční kosti, jeden na žebrech. V pase je dél ovinut pásem – dlouhým jednobarevným šálem.

Mongolové tančí v délu, v mongolských botách³⁵, někteří také nosí pokrývku hlavy. Tradiční tanec je tančen v kroji - oděvu, který náleží danému etniku. Dále se tančí s drobnými dekoracemi, jsou to například malé misky či šátky, které mají tanečnice připevněné u pasu. Každý šátek představuje podle barvy určitou činnost denní potřeby, například šátek na mytí obličeje, pro utírání prachu, na mytí apod.

Hudební nástroje

Hudební nástroje neoddělitelně patří k nomádské kultuře, i v mongolsku jsou mongolští hudebníci, povídkáři a vypravěči velmi vážení. Mongolové, přestože mají vlastní písmo a literaturu, mají i mnohé rysy tzv. nepísemných etnik a jejich ústní lidová slovesnost je na vysoké úrovni. Tanec je v úzkém spojení s hudebními nástroji, nejčastěji se tančí za doprovodu dvou morin huurů, anebo nástroje s'anz. Jako doprovod slouží k tanci také zpěv ostatních tanečníků a zpěv obecnstva.

³⁵ Mongolských bot „gutal“ je velké množství. Práci věnovanou tomuto odvětví materiální kultury úspěšně obhájila Veronika Havlíčková, studentka Mongolistiky.

Obr. č. 1 Horní část nástroje morin huur

Obr. č. 2 S'anz neboli S'udraga

Fotografie: archiv autorky, rok: 2009

S'anz neboli S'udraga je strunná loutna s dlouhým krkem a oválným dřevěným rámem, pokrytým hadí kůží, která je natažená z obou stran. Na loutně jsou nataženy tři struny. Na nástroj se hraje trsátkem či prsty. Vzhledem k tomu, že jednotlivé tóny nerezonují je nutné každý úder trsátkem či prsty zopakovat několikrát. Morin huur je tradiční smyčcový nástroj, krk je zakončen koňskou hlavou a kolíky na ladění. Mongolské umění, mezi které patří písně, tanec, divadlo, příběhy či různá vyprávění jsou neoddělitelně propojeny s hudbou na morin huur. V mongolské kultuře je tento nástroj velmi ceněný.

2.8 Popis tanců

K popisu tance se mistrně vyjádřila učitelka tanečního oboru Zuzana Sýkorová.³⁶

„Tanec má podle mého názoru dvě základní složky. Techniku - koordinaci těla jako ohebnost, sílu, rozsah pohybů a tanečnost. Tohle slovo nelze dokonale interpretovat, protože se jedná o talent, který dokáže vyvolat příslušnou emoci u diváků. Je to chvíle, kdy musíme na techniku zapomenout a začít hledat svůj vnitřní svět, fantazii a rozeznít vnitřní hudbu. Tanec je odhmotnění těla, nalezení duše a probuzení ducha. Čím déle tančíme, tím hůře se odpovídá otázku co je to tanec. Ani velcí mistři tance nikdy nedokázali říci, jaký tanec musí být, co vlastně má být tanec, co musíte udělat, abyste zatančili. Neustále ho totiž hledali a znovu objevovali.“

Podobně reagoval vynikající choreograf, učitel tance S. Cu'hbaatar: *„Zabývám se tancem celý život a stále hledám a objevuji. Stále neznám všechno.“*

V této podkapitole se zaměřuji na pohyb, řeč těla a celkový popis pečlivě vybraných mongolských tanců. Vybrány byly takové tance, které nejvíce vystihují specifika mongolských

³⁶ <http://zusik.wz.cz/?ciszob=42001>, „O tanečním oboru“

Anketa na téma: „Co si myslím, že je tanec, co pro mne znamená tanec.“

nomádů. Na popisu vybraných tanců chci ukázat, jak těsně jsou Mongolové spjati s přírodou, se svými tradicemi a po staletí si předávanými zvyky.

Námětem prvních dvou tanců, kterým se zde věnuji, je role mléka v mongolské kultuře a v uctívání přírody.

Úcta k přírodě je nepsaným zákonem. Mongolové, uctívají božstva přírody mlékem, které je velmi ceněné. Jana Vobořilová³⁷ píše ve své diplomové práci o uul us – uctívání přírody.

„Vládcům přírody (uul usnii ezed) se odedávna obětovalo každý den formou cacal,³⁸ tj. obřadným rozstříkáním. Obětovalo se trochu mléka z raního, poledního a večerního dojení. trochu z každého nově uvařeného (mléčného) čaje“.

Mléko je pro pasteveckou společnost zdrojem života, a hlavním symbolem dobra a čistoty.

„Rozstříkávání mléka do světových stran (mo. cacal o'rgoh) provází jako úlitba božstvům všechny, kdo se ve stepi vydávají na dalekou pouť.“³⁹ Báseň zmíněná na začátku této práce nám přibližuje velmi vzdálené Mongolsko a s ním i jeho každodenní rituály. V básni jsou také vysvětleny určité metafory, jako například: „Až bude matka..., stříkat za tebou mléko..., aby se míra dobrých skutků naplnila.“ Tato metafora se objevuje i v tanci.

³⁷ Jana Vobořilová – Některé projevy uctívání přírody v chování a řeči mongolských nomádů. Praha: FFUK, 2004

³⁸ Cacal se provádí také před lovem. Mongolové rituálně obětují mléko pomocí speciálního dřevěného nástroje cacal (viz. obr. 49), který je dekorativně ozdobený. Tato řezba na nástroji cacal má význam v tom, že obětování se znásobuje počtem čtverečků. (9x) Na konci cacalu se vždy uvazuje modrý hatag. Při obětování se směřuje směrem k horám, které Mongolové uctívají. Mongolové před lovem poprosí pána lesa, aby jim zvíře daroval. O zvířeti nemluví tak, že by ho sami zabili, ale že jim bylo darováno.

³⁹ I. Grollová, V. Zikmundová, 2001, str. 77

2.8.1 Tanec „Cacal“

„Úlitba mléka“

Tento tanec symbolicky předvádí rituální rozstřikování mléka.

Přímo do tance jsou zakomponovány pohyby obřadního *cacal o'rgoh* (obětování a rozstřikování).

Obr. č. 3 Tanečnice zobrazující obětování mléka

Obr. č. 4 Dřevěný nástroj cacal

Fotografie: archiv autorky, rok: 2008

2.8.2 Tanec „Saalc'in“

„Dojička“

Dalším tancem, který jsem zkoumala byl tanec Saalc'in. Čerpám zde z diskuzí s učitelem, které proběhly během zkoušek v UDBEC'.

hudba: D- Luvsans'ans'arav

choreografie: C. Sevjid

Na tomto tanci tanečnice ukazují jedinečnost a krásu mléka, které přelévají z jednoho džberu do druhého. Šátkem jsou naznačeny pohyby při přelévání mléka, při dojení, přinášení džberů do jurty apod. Tanečnice vejde do jurty, jež je vyobrazena šátky, a při východu z jurty má na ruku obřadně hatag a vítá hosty. Hlavní postavou tance Saalc'in jsou ženy. V doslovném překladu slovo saalc'in znamená dojič, dojička.

Do svého výzkumu jsem zahrnula popis vnímání tanečních pohybů netanečníkem, ale rodilým mluvčím. Jedná se o člověka z města, který nezná vyjádření každodenních činností v tanci. Chtěla jsem, aby mi tento tanec popsal. Podle jeho popisu je tanec o ženách, které každý den chodí dojit dobytek a používají k tomu různé nádoby. V tanci je ukázáno, jak s mlékem zachází, jak je zpracováváno, také jak je obětováno a ctěno (mo. hundedgeh).

Zde uvádím popis tance na videonahrávce⁴⁰ rodilým mluvčím. Blíží se velmi poetickým vyjádřením k básni.

O'gloo gereese su'u s'ig saiha setgeltei garaad	Ráno vyjdou z domova s myslí čistou jako je mléko
Sailiinhaa savig avaad	Vezmou džber na dojení
Suugee avaad neg savnaas no'goo sav ruu hiigeed	Přelévají mléko z jednoho džberu do druhého
Yamar ih saiha suutei ve	Jaká je to krása, tolik mléka
Hatagtai garaad humuusiig hundegeldeg	Vyjdou ven s hatagy a uctivě vítají příchozí

Interpretace tance:

Ráno vycházejí ženy se džbery v ruce dojit dobytek.

Ženy dojí velké stádo, pohyby se při tanci opakují⁴¹.

Ženy vezmou bílé, hedvábné šátky, které měly položené přes ramena.

Tančí s nimi ve vodorovných liniích.

Tyto linie představují mléko a jeho pohyb při dojení,

jak teče do džberu a také jak se mléko v něm točí.

Ženy se spojí do skupinek, vyzdvihují své džbery vysoko

nad hlavu a točí se.

Následuje znovu dojení, každý je na svém místě, nikoli ve skupince.

Ženy zvedají džbery nad hlavu, symbolicky vyzdvihují mléko nade vše, a tímto ho oslavují.

⁴⁰ <http://mongolianmusic.blogspot.com/2008/08/anthology-of-mongolian-dances.html> (Antologie mongolských tanců, dokumentární film)

⁴¹ Nomádi pasou velké množství dobytka. Proto se v tanci pohyby, které představují dojení opakují a naznačují tak velké množství úkonů.

Ženy položí džbery a spojí se uprostřed kruhu.

(Toto představuje stavění kruhové jurty)

Ženy dokonale ukazují svými pohyby konečnou podobu jurty - strop, stěny s dveřmi.

Žena, která je vpředu uprostřed pozvedne své ruce a

tímto pohybem pomyslně otevře dveře jurty a ostatních několik žen

vychází z jurty s hadagy na uctění Matky Přírody.

Ženy se skloní nad džbery, berou druhý džber a

z jednoho džberu do druhého přelévají mléko.

Ostatní ženy třepetají šátky – šátek představuje mléko svou nádhernou bělostí.

Třepotem je navozen pohyb přelévání mléka - jak mléko klesá do

džberu a jak se mléko, které je ve džberu, vlní.

(Pohyby se několikrát opakují)

Ženy míchají mléko, a opět ho nalévají do džberů.

Nakonec vezmou uctivě do obou rukou hadagy.

Udělají několik kroků, pozvedají hadag obřadně nahoru k Nebi

a vítají příchozí hosty.

Tanec ženy zakončují s hadagy na rukou, na nich drží ženy

mléko ve džberech připravené k nalévání pro členy rodiny a příchozí návštěvu.

V zakončené póze je vidět radost z práce vykonané s potěšením.

V dalších tancích se objevují další motivy z pasteveckého života a kultury: jízda na koni, oslava koně, koňské dostihy, lukostřelba, zápas, hospodyně, krasavice, ranní hygiena, šití, mytí podlahy, vytváření provazů a plsti, vítání hostů. ⁴²

Dalším tancem, který jsem vybrala k popisu, je tanec se symbolikou koně.

⁴² UNESCO – dokumentární film pro záchranu mongolského tance biyelgee, r. 2009

2.8.3 Tanec „Z’alam har“

Dalším tancem, kterému jsem se podrobně věnovala, byl tanec Z’aram har.

Popis tance Z’aram har rodilým mluvčím

Z’alam har - lh sain naadmiin mori	Mimochodník ⁴³ – Je to velmi dobrý „naadamový“ kůň
Morigooo mahdaz’ baina	Vychvaluje svého koně
Yamar sain mundag mori baisan yum aa gez’ hu’muust bu’z’geeree helz’ baina s’u’u dee	Jaký to byl výborný kůň Ukazuje lidem, jak skvěle jel tento kůň na naadamu.
lim har o’ngotei, iim goyo mori	S tímto černým odstínem, takový krásný kůň
lim saihaan zu’stei	S takovou krásnou barvou
lim goyo yavdaltai	S tak ladným během
Mori deeree ingez’ saihaan suugaad	Takhle krásně se posadí na koně
Ingez’ saihaan salihtai morior yvaad	A takhle krásně ve větru jede na koni
Tegeed iim saihaan mori deer yvaad	A jede takhle krásně na koni
lim saihaan z’oroo moritoi bayagaliin saihaan medrez’ baina	Na vynikajícím mimochodníkovi si uvědomuje krásu přírody (dívá se do krajiny)

Při popisu tohoto tance se rodilý mluvčí vcítil do tanečníka a bravurně vyjádřil, jak

Mongolové smýšlejí o naadamových koních. Přesně popsal, co chtěl tanečník svými pohyby sdělit obecenstvu. Po podrobném pozorování tanečnickova výrazu vidíme rychlost a jako-by opravdu na koni jel.⁴⁴

3. Rozhovory s tanečníky

I. Rozhovor s lámou v klášteře Dasc’oilon, který mi sdělil své znalosti o tanci camu⁴⁵.

JF: Camiin beltgel yag heden hun hiiz’ baina?	JF: Kolik lidí dělá přípravu na cam? (Kolik lidí tančí cam před cam gargah?)
LB: Beltgel ehleegu’i ehlevel 60 – 70 hu’n hiih baihaa.	LB: Příprava ještě nezačala, až začne, bude tančit tak 60 nebo 70 lidí.
Ene z’il bas 4 ni garah yum gesen, C’ingeltei hairhan, Songino hairhan, Bayanzu’rhiin, bu’r	Budou tančit božstva hor Čingeltei, Songino, Bayanzurh. Myslím si, že to bude velmi hezké a

⁴³ Druh koně

⁴⁴ Mongolsští koně jsou menší oproti evropským koním, za to jsou ale velmi rychlí a temperamentní. Podle pana L. Mo’nhura Mongolové rozlišují kolem 500-600 odstínů barev pro koně.

⁴⁵ Tantrické tance, tib. čham, mong. cam

ih goyo sonirholtoi bolno gez' bodoz' baina.	zajímavé.
JF: Ta s'avilaad heden z'il bolz' baina 6 ni z'il gesen uu?	JF: Kolik let se zde učíte? Říkal jste 6 let?
LB: Tiim ene z'il 6 dahi z'il ni bolz' baina.	LB: Ano, tento rok je šestý.
JF: Ta camiin bu'z'igtei yaz' holbogdson be?	JF: Jak jste se dostal k tanci cam?
LB: Anh 90 ni heden ond to'v gandan garz' baisan, tegeed heseg tasraad 2002 onoos anh camiin bu'z'ig garz' ehleed ter u'ed S'anag bagtai bu'zeed ternees hois' bu'z'iz' baina daa.	LB: Poprvé v devadesátých letech se cam tančil v hlavním Gandanu, po malé odmlce se pak zas tančil v roce 2002. V té době jsem tančil s maskou S'anag, ⁴⁶ od té doby tančím.
JF: Ta anh henees haanaas ene bu'z'giig sursan be?	JF: Od koho a kdy jste se tento tanec poprvé naučil?
LB: 90 ni heden ond to'v gandand gargaz' baisan Sereeter gez' lam baisan ter lamaar manaihan bu'z'ig zaalgaz', ertniih ni bic'leg zergiig u'zeed mo'n manai hiidiin corz' lam yoro'nhii zaaz' o'gson.	LB: V devadesátých letech v Gandanu byl lama, který se jmenoval Sereeter. Učili jsme se od tohoto lámy, také jsme se dívali na staré nahrávky a v našem klášteře byl corž lama, který nás naučil to hlavní.

JF: Camiin tusgai surgalt baidag uu?	JF: Existuje speciální škola camu?
LB: Manai hiid 4 z'il surgaad baklavar bolgoz' to'gsgodog. Harin yag camiin tusgai surgalt baihu'i.	LB: V našem klášteře žáci absolvují čtyřletou školu a končí jako bakaláři. Speciální škola camu neexistuje.
JF: Ta nariig yaz' songoz' bu'zigluuldeg ve?	JF: Jak vás vybírají na tančení?
LB: Tuhain hu'nii bieiin o'ndor aviyas zergees harz' baigaad songodog, manai hiid 150 aad lamtai tu'un dotroos ho'dolgoonii evseltei zergiig harz' baigaad songodog.	LB: Pokud jde o to, vybírá se podle výšky, nadání a dalších věcí. V našem klášteře je 150 lámů, z nich vyberou ohebné, dobře pohybově nadané žáky.
JF: Yag s'asinii surguulid camiin tusgai surgalt baina uu?	JF: Existuje v buddhistické škole speciální škola / hodiny camu?

⁴⁶S'anag nebo-li ten s černým kloboukem (Black Hats) jsou pouze ti účastníci rituálu, kteří nenosí masky, představují nejstarší vrstvu pre-buddhistického tibetského náboženství zvané Bonpo. Bonpo, stejně jako mongolské náboženství, mělo nezaměnitelné šamanistické prvky.
<http://zanabazarfam.mn/index.php?language=english§ion=collections&page=tsam-masks-and-costumes>,
24.6.2015

LB: Odoohondoo baihu'í baina. Yavaandaa z'il bur camiin bu'z'ig garaad baival ter surgalt yavuulz' boloh baihaa gez' bodoz' baina.	LB: V současnosti není. V budoucnu, pokud bude cam každý rok, tak si myslím, že bude možné zahájit výuku camu.
JF: Bi o'ngorson 7 sariin 11 nd end cam u'zsen. Odooboloh cam 7 sariin 30 nd bolno gez' sonsloo. Ter cam bu'z'ih o'dor yaz' songogddog ve?	JF: Minulé léto, 11. 7. jsem zde viděla cam. Slyšela jsem, že teď bude cam 30. července. Jak vybíráte den, kdy se bude tančit cam?
LB: Ter o'dor ni namriin adag sariin s'iniin 9 nd boldog yum. Hu'uchin on toololoor. Ene z'il ter toololoor bodood 7 nd sariin 30 nd taarz' baina. Z'il bu'r togtson o'dor baihu'í hu'uc'in toololiin adag sariin s'iniin 9 heddeh o'dor baina ter o'dor baidag.	LB: Ten den je devátý den posledního podzimního měsíce podle starého kalendáře. Tento rok podle toho počítání to vychází na 30. července. Každý rok není stanovený den, bývá to ten den, na který připadne devátý den posledního podzimního měsíce podle starého kalendáře.
JF: Cam bu'zihees o'mno ter yosloliin az'il yaz' hiiz' beltegdeg ve?	JF: Jaké děláte přípravné rituály předtím, než budete tančit cam?
LB: Medeez' bailgu'í yahav. Ehlehees 3 honogiin o'mno bid hural hurna. Mo'n bid erdem nomoor burhnii nom uns'iz' sahiusaa bayasgana. Mo'n bid c' bas o'orsdoo nom uns'ih o'oriigoo hu'c'tei bolgodog tegehgu'l bol camiin bu'z'ig ih hatuu ho'dolgoon yostoi baidag tu'unees hamgaalaz' bas 3 honog sahius hurna daa. Bas o'mnoh o'dor ter camd heregleh baguudiig o'rz' taviad adisladag. Ter oroi bas goyo deg gez' garna buh hu'muus huvcasaa o'msood talbai deeree garaad tu'unii daraa o'dor o'gloo 8 aas sahius huraad ter dund bas Z'ahar cam gez' gardag ter ni yag gold tom har malgait 3	LB: Samozřejmě, že připravujeme. Tři dny předem provádíme bohoslužbu – čtení súter. Také kvůli potěšení božstev recitujeme posvátné texty. Také sami čteme texty/modlitby a nabíráme tak sílu, protože cam má rituálně náročné pohyby (je nebezpečný, čteme modlitby k ochráncům, aby se nám nic nestalo). Také den před tím masky, kreré se budou používat, rozestavíme a posvětime je. Ten večer uvidíte také hezké masky - na přípravě před camem, všichni si obléknou masky, vystoupí na pódium a další den ráno od 8mi hodin budeme mít čtení modliteb k ochráncům. Mezitím bude také

<p>ni o'dor daraalan garz' bu'z'ig bu'z'ne. Tegeed su'ulc'iin o'driin 12 cagt yag z'inhen gadaa cam garaad bu'h baguud ni garz' buz'igledeg. Niit 4-5 o'dor u'rgelz'ildeg. Gadna talihiig ni goyo deg dotroo cam gedeg. Gurvan ni o'dor sahios huraad daraa ni arvan Hangal tegeed Z'anhar gez' baigaa tegeed bu'h cam gadaa garz' bu'z'igledeg. Ehleed Cam baguud daraa ni s'anag baguud garna.</p>	<p>Z'ahar cam to tančí uprostřed postava s velkým černým kloboukem a po tři další dny bude vystupovat a tančit. Poslední den ve 12 hodin začne venku opravdový cam a všechny masky vystoupí a zatančí. Celkem 4 až 5 dní to pokračuje. Venku jsou hezké masky, když vejde dovnitř, uvidíte cam, který se jmenuje vnitřní cam. Tři dny svoláváte dobré duchy, poté se čte sútra „deset Hangalů“⁴⁷ tři dny se čtou modlitby k ochráncům, deseti hněvivým božstvům, a pak Z'anhar a potom se celý cam vyjde ven a tančí se venku. Nejdříve jsou masky camové, potom jsou masky s'anag.</p>
<p>JF: Ho'gz'im huvcas bagiig yaz' beltgedeg ve?</p>	<p>JF: Jak připravujete hudbu, oblečení a masky?</p>
<p>LB: Tuhain hiidiin daamal lam gez' baina. Gariin urtai hu'muuseer zahialz' bag zergee beltgedeg. Mo'n s'as'nii ho'gz'im gevel cam bu'ree, hengreg, bis'gu'ur geh met baidag. Ho'gz'imiig bol bid o'orsdoo bags' naraa dagaz' surdag. Yag s'as'nii surguulid bas tiim zaadaggu'i.</p>	<p>LB: Kolem kláštera je láma daamal⁴⁸. Přípravu masek dostávají na starosti umělecky nadaní lidé. Nástroje pro cam jsou: camová trubka, velký buben, klarinety a další. Co se týče hudby, sami se učíme od učitelů. V buddhistické škole se toto takto nevyučuje.</p>
<p>JF: Cam bu'z'ihiiin o'mno hurdag s'as'ini nom sudar yaz' baidag ve?</p>	<p>JF: Jaké čtete sútry před camovým tancem?</p>
<p>LB: Tuhain su'm dugan ert deer u'yees ulamz'ilz' irsen nom sudar zergees bolno doo. Ih olon nom sudar baidag baihaa. Manai hiid bol gandangaas ulamz'ilz' irsen</p>	<p>LB: To záleží na tom, jakou má který klášter tradici ve čtení súter. Je hodně knih a súter. V našem klášteře se řídíme podle tradice Gandanu a jen takové knihy a sútry čteme.</p>

⁴⁷ Hangal - "uspokojení, naplnění"

⁴⁸ „daamal láma“ – "ten kdo má odpovědnost" (za správu hmotných předmětů v klášteře)

ter nom sudraar l baidag.	
JF: 7 sariin 30 nd yamar sudraar yavah ve?	JF: Podle jaké sútry bude cam 30. července?
LB: Ter urd urd hurz' baisan Z'anhar sudraar l yavah baih daa.	LB: Podle té, která se četla vždycky, byla to Z'anhar sútra, podle ní to asi bude.
JF: Ter talbai deer zursan zurgiig yaj hiideg ve?	JF: Jak kreslíte ty obrazce na pódiu – náměstí?
LB: Aan ter zurag gez' heldeggu'i teg gez' heldeg z'iz'gees tomorson teg ⁴⁹ baigaa. Ter dator C'amban gez' bii ter ni goldoo Damdinc'oiz'il burhanii hamgiin sain tuslah s'avi gez' yavna ter ni goliin cegiig hiine. Daraa ni cam bag orno ter ni bagtai, tu'unii daraa s'anag bag baidag ter ni tom har malgait. Tu'unii gol ceg deer C'amba ni bu'z'deg, mo'n bas bidniig uirdan bu'z'deg. Ter u'ul s'ig heeg ni Dun gedeg ter ni s'as'inii belegdel. Neg yosondoo cam bu'z'ine gedeg ni bid burhan bolz' burhaniig to'loolz' garz' baina gesen u'g. Mo'n ter camiin bu'z'geer bid s'as'inaa surtac'ilz' iim iim burhad baidag s'u'u gez' hu'muusd u'zuuldeg.	LB: Aaa, neříkáme tomu obrazce, ale tečky. Ukazují linii tance. Uvnitř je C'amban, to je nejlepší žák Damdin c'oj z'il Burhana. Ten udělá prostřední tečku. Potom tam vystoupí cam s maskama, ti kteří mají masku, po nich ti, kteří nemají masku (s'anag) ale mají velké klobouky. Na prostoru pro tanec v centru na tečce tančí C'amba, který nás vede. Ten obrazec, který vypadá, jako mrak se nazývá dun, to je buddhistický symbol. Tančit cam, to znamená, ti kteří tančí cam se stanou božstvy a při tanci božstva zastupují. Také camovým tancem ukazujeme lidem, jaká jsou božstva a zasvěcujeme je tak do náboženství.
JF: Zarim hu'muus bagtai zarim hu'muus nu'uren deeree har beheer budsan baidag ene yamar uc'irtai ve?	JF: Někteří lidé mají masky, jiní mají na tvářích černou tečku namalovanou tuší. Jaký to má význam?
LB: Ter ni bolhoor tom har malgait ni s'anag bag. Mo'n tarina belegdez' ter har beheer zurdag ene ni muu zu'iliig o'ortoo s'ingeehgu'i o'oroos holduulna gez' belegdez' hiideg.	LB: Ten s velkým černým kloboukem je maska šanag. Ta černá tušová tečka se maluje jako symbol ochranné mantry, jako toho, že do sebe nevpustí zlé síly a naopak je od sebe odežene.
JF: Cagaan o'vgon yamar uc'irtai ve?	JF: Jaký má význam Bílý stařec?

⁴⁹ mo. teg = linie, čára (obraz camu); podle toho tančí

LB: Cagaan o'vgon bol yordo'o l cagaan o'vgon u'uliin o'voo. Cagaan o'vgon bol ter camiig u'zheer irsen hu'muusiig ho'gz'oooh bayarluulah zorilgoor cagaan o'vgon gargadag. Mo'n cagaan o'vgoniig dagaz' hu'uhduud baidag. Has'iin haan buyu'u cagaan o'vgon gardag ted bol todorhoi too baihgu'i hed c' baiz' bolno.	LB: Bílý stařec je prostě Bílý dědeček z hor. Bílý stařec má za úkol rozveselovat a těšit lidi, kteří se přišli na cam podívat. S Bílým starcem také přicházejí děti. Není přesně určeno, kolik těch Hasiin haanů neboli Bílých starců má být, jejich počet je libovolný.
JF: Camd heden du'r baidag ve?	JF: Kolik je v camu postav?
LB: 60-70 aad bag baidag nariin helz' medehgu'i baina 70 aad du'r baidag.	LB: Od 60 ti do 70 ti masek. Podrobně nevím. Kolem 70 ti postav.
JF: Ta yamar du'rd garah ve?	JF: Koho představujete vy?
LB: Bi s'anag bagad garah baih. Cam bag gedeg ni nu'ur haragdahgui bagtai s'anag bag gedeg ni nu'ur ni haragdaz' baigaa ter tom har malgaitai hu'muusiig helne. Ter ni Damdinc'oiž'oo burhanii 24 ni hor buyu'u 24 ni s'avi bolz' gardag.	LB: Vystoupím v s'nag postavě – masce. Camové masky jsou takové, že lidem není vidět tvář. S'anag maska je taková, u které je vidět lidem tvář a mají ten velký černý klobouk. To jsou boha Damdinc'oižoo-va 24 „hor“ nebo-li jinak řečeno je to 24 žáků, kteří vystoupí.
JF: Tanii du'riin onclog yu'u ve?	JF: Čím je vaše postava zvláštní?
LB: Bag camaasaa s'anaga cam gedgeeree l yalgaatai daa. Bu'z'ig busad zu'il iz'il. Gol teg ni gol burhan daraagiin toirogt bag cam tegeed s'anag cam baidag.	LB: Liší se to vlastně jen v maskách – camové masky a masky s'anag. Tanec a ostatní věci jsou stejné. Důležité je hlavní božstvo, za ním jsou camové masky a za nimi jsou s'anagy.
JF: Cam bag s'anag bag yamar tustai heregsel heregledeg ve?	JF: Jaké mají součásti, doplňky camové masky a masky s'anag?
LB: Cam bag ni burhaniihaa tusgai heregseliig gartaa bariz' buz'deg. S'amnag cam bol neg gartaa Toduu no'goo gartaa z'ad l gez' yaridag daa tiim yum bariz' gardag. S'anag camuud bu'gd adil. Bag camuud bolhoor bu'gd ondoo	LB: Camové masky tančí s atributy svého božstva v rukou. Šanag cam má v jedné ruce Toduu (lebku) a v druhé ruce má žad (kopí, malá kudla). Šanag masky jsou všechny stejné. Camové masky jsou každá jiná. Každá má svá

o'or o'or baidag. Tus tusdaa o'or o'oriin onclogtoi baidag.	specifika.
JF: Ho'dolgoonii utga uc'ir yamar utga ilerhiildeg ve?	JF: Co vyjadřují pohyby tance?
LB: 3 yo'ronhii ho'dolgoon baidag Nisvanis, Hu'sel tac'aal, S'inul, Munhag gesen ternii tuhai tu'uniig bag багаар ilerhiilsen baidag. Yo'ronhii utga ni muu bu'hniig darz' sain bu'hniig delgeruuleh gesen utgatai baidag. Ho'l, gar hamt bas zaaval ho'doldog. Ho'l ho'dolgoon bolhoor tamiin hu'muusiig divaaz'in luu yavuuldag. Mo'n zoligt gargah buyu sor s'ataah gez' gardag.	LB: Jsou tři hlavní pohyby. Postupně znázorňují nisvanis ⁵⁰ – „světskost“, husel tačal – usilovnou touhu, s'inul ⁵¹ – „chamtivost“, munhag ⁵² – „hloupost“. Hlavním smyslem je potlačení všeho zlého a šíření všeho dobrého. Nohy a ruce se musí pohybovat současně. Pohyby nohou odesílají lidi z pekla do ráje. Také se předvádí spalování „soru“ ⁵³ a zástupná oběť.
JF: Deer u'yes bu'z'iz' baisan camaas orc'in u'ye hurtel yu' o'orc'logdson ve?	JF: Změnil se nějak cam od dávných dob do současnosti?
LB: O'orc'logdson zu'il baihgu'i yag heveeree baigaa.	LB: Nic se nezměnilo, vše je stejné.
JF: Das'c'oilon hiidees gadna o'or Ulaanbaatart cam garz' baigaa bolov uu?	JF: Koná se cam i v jiných klášterech kromě Dashc'oilon kláštera v Ulánbátaru?
LB: Ulaanbaatart bol manai hiid Ulaanbaataraas garaad Erdenezuu hiided garz' baigaa daa o'or gazar bol baihgu'i. Mongold camiin bagtai manai Erdenezuu 2-d baigaa.	LB: Co se týče Ulánbátaru, tak jen v našem klášteře. Kromě Ulánbátaru je ještě v klášteře Erdenzuu, jinde se neprovádí. V Mongolsku cam s maskami je jen v našem klášteře a v Erdenezuu.
JF: U'unees gadna bu'z'giin c'uulgad baigaa camiin bu'z'ig bol zo'vhon belegdel u'u?	JF: Kromě tohoto se cam vyskytuje i v tanečních souborech, je to jen tanec bez hlubšího významu?
LB: Tiim zu'vhun belegdel, gehdee bidnii hiiz'	LB: Ano, je to jen tanec bez významu, ale

⁵⁰ Nisvanis - připoutanost ke světu, světská pomíjivost, nepokoj, hřích, přirozené zlo

⁵¹ S'inul - usilovná touha, lačnost

⁵² Munhag – hlupák

⁵³ Sor - oběť duchům

baigaa ho'dolgooniig bas hiiz' baigaa. Bid bas cagaan sariin s'iniin 3 nd burhan bags'iin du'icen o'dor bas cam gardag. Bas o'vliin cam gez' baidag.	dělají stejné pohyby jako my. Provádíme cam také třetího dne Nového roku na den narození Buddhy. Také je zimní cam.
JF: Bu'z'giin c'uulgand hiiz' baigaa cam bu'z'ig ta nariin bu'z'iglez' baigaa cam bu'z'ig yugaaraa yalgaatai ve?	JF: Jaký je rozdíl camu v tanečních souborech a camem, který tančíte vy?
LB: Ter bu'z'giin c'uulga bu'z'ig baigaa cam urlag talaasaa u'ndesnii soyoliig u'zuulz' baigaa bid yag s'as'inii talaas cam bu'z'iz' baigaa ilu'u nariin baidag. Muu zu'iliig darah. Bu'z'igiin ho'dolgoon adil baihaa.	LB: V tanečních souborech cam berou z uměleckého pohledu, ukazují tradiční umění. My tančíme cam jako náboženský rituál, proto to bereme víc do hloubky. Cam potlačuje zlé síly. Taneční pohyby jsou asi stejné.
JF: Tanii bodloor bu'z'igiin c'uulga cam bu'z'iz' baigaag zo'v gez' bodoz' baina uu? Buruu gez' bodoz' baina uu?	JF: Co si myslíte o tom, že v tanečních souborech tančí cam, je to dobře nebo špatně?
LB: Nomiin talaas harval z'aahan buruu l gez' bodoz' baina. Harin ter hu'muus u'ndesnii soyol urlag gedeg utgaar bu'z'iz' baigaa bolhoor bas oilgoz' baina.	LB: Pokud se na to podíváme z náboženského hlediska, není to v pořádku. Když to vezmeme z pohledu, že ukazují lidem tradiční umění, tanec s významem, tak tomu rozumím.
JF: Odoo u'yed camiin ho'dolgoon ba bas tu'unii tuhai nom baigaa yu?	JF: Je nějaká kniha o camu v současnosti?
LB: Odoo tiim nom yo'roosoo baihu'i gez' bodoz' baina. Harin to'vd hel deer baiz' magadgu'i, harin ih hovor baihaa.	LB: Myslím si, že žádné knihy o pohybech camu nejsou, možná budou knihy v tibetštině, ale těžké je najít a je jich málo.
JF: Tand bayarlalaa	JF: Děkuji vám

II. Rozhovor s tanečníkem ze souboru Tu'men Eh

JF: Bi odoo tanii tuhai z'aahan asuuz' boloh uu? Bi tanitai sain tanilcmaar baina. Ta bu'z'igtei holbogdson amidraliin tuhai z'aahan yarih uu?	JF: Dobrý den, mohla bych se zeptat na informace o vás? Chci se s vámi dobře seznámit. Řekněte mi něco o vašem životě, a jak jste se setkal s tancem.
BO: Zaa tegye. Zaa manai yag udamd bolohoor bu'z'giin hu'n baihu'gi. Yag o'volz' u'ldsen tiim bu'z'giin mergez'liin hu'n baihu'gi. Bi bolohoor yag o'oroo bu'z'geer bol tavan nastaigaasaa ehelz' bu'z'iglez' anh ehelsen. Tegeed bu'z'ig bi zuragtaar l u'zez' baisan, zugeer koncert u'zez' baisan bolohoos bis' o'oroo yag tiim sonirholtoi c' baigaagu'gi meddeggu'gi baisan. Tegeed eez' maani neg o'dor gert orz' ireed nadaa minii hu'u bu'z'gend durtai yu? Yu' c' bodolgu'gi durtai geed tegeed aa zaa geed tiim u'u durtai yum bol geed namaig tavan nastai baihad maani margaas' ni eez' maani ho'tlood avaad yavsan. Tegeed anh odoo ene Soyoliin to'v ordond Haraacai bu'z'giin hamtlagt baisan. Tend bags' deer avaac'iz' namaig s'algulaad tegeed yag anh bu'z'igc'nii maani garaa ehelsen dee.	BO: Ano, dobře. V naší rodině nejsou předci, kteří by byli tanečníky. Nemám v rodině žádného profesionálního tanečníka, po kterém bych to mohl zdědit. Co se týče mě, začal jsem v pěti letech poprvé tančit. No a díval jsem se na televizi, pozoroval jsem tanec, díval jsem se na koncerty a takové podobné věci, no neměl jsem sám takový zájem o tanec, nevěděl jsem. A pak moje maminka když jeden den přišla, se mě zeptala: máš rád tanec? Na nic jsem nemyslel a řekl jsem, že ano. Další den mě maminka vzala za ruku, když mi bylo pět let a odvedla mě do místního kulturního centra, kde byl taneční soubor Haraacai (Vlaštovka). Maminka mě přivedla před učitele, učitel mě přezkoušel, a tak začla moje dráha tanečníka.
JF: Yag yaz' s'algasan ve?	JF: Jak vás přezkoušel?
BO: Ooo zu'geer yah uu no'goo neg s'ort podvoktai orood dasgaliin huvcastai oruulaad yag gariin barilt u'zeed ho'lnii padiyom s'aag maag u'zeed tegeed hu'gz'miin songol ritm u'zez' baisan tegez' anh s'algalt avc' baisan.	BO: Ooo, prostě tak, měl jsem triko a šortky, oblečení na cvičení, zkoumal držení rukou, rozštěp a podobné věci, prověřoval hudební sluch a cit pro rytmus, a tak jsem poprvé udělal zkoušku.
JF: Yamar ho'gz'im baisan ve? Balet uu esvel songodog ho'gz'im u'u?	JF: Na jakou hudbu vás zkoušel? Na baletní nebo na klasickou hudbu?

BO: U'gui, yag tiim yum baihu' i zo'v hon ter Haraacai bu'z' giin hamtlag bolohoor mongol bu'z' ig bu'z' igledeg cengeent bu'z' ig bu'z' igledeg orc' in u' yiin bu'z' ig bu'z' igledeg tiim (yu baisan) hamtlag baisan.	BO: Ne, nebyla taková. Ta taneční skupina Haraacai, to byla skupina, která tančila mongolský tanec, společenský i současný tanec, taková to byla skupina.
JF: Tanii anhnii bu'z' giin bags' hen baisan ve?	JF: Kdo byl váš první učitel tance?
BO: Minii bu' r anhnii bags' bolohoor odoo Damdin' av gez' bags' baigaa ter Haraacai c' uulgiin, daraa ni Damdin' av bags' maani namaig o' or deeree hoyor z' il beltgel hiilgu' uleed daraa ni Mongoliin Hu' uhdiin ordnii Z' argalsaihan bags' namaig Hu' uhdiin ordond or oo geed tegeed bi Hu' uhdiin to' v ordond Z' argalsaihan bags' deer oc' son.	BO: Můj úplně první učitel tance byl Damdin z' av, ten v souboru Haraacai. Tento učitel mě dva roky připravoval, a potom mě učil učitel Z' argalsaihan z Dětského paláce, ten mi říkal, ať jdu do Dětského paláce, a tak jsem nastoupil k učiteli Z' argalsaihanovi do Ústředního dětského paláce.
JF: Ta Hu' uhdiin to' v ordond olon hic' eeltei baisan uu?	JF: Měl jste hodně hodin v Ústředním dětském paláci?
BO: Doloo honogt hoyor udaa ordog yum. Hoyordahi, do' rovdehi d o' dor orno. Hoyordahi do' rovdahiinhee o' gloo ni oc' iz' bi Hu' uhdiin ordond duguilandaas dasgaldaa yavc' ihaad tegeed bi u' dees hois' ni hic' eeldee yavdag yo' ronhii bolovsorliinhoo surguulid. Tegeed Hu' uhdiin ordond yavz' baihad yah ve o' mno ni bas no' goo neg Haraacai hamtlagt bu'z' iglec' ihsen baisan z' aahan hoyor z' il bu'z' iglesen baisan bolohoor arai z' aahan evseltei du' itei baisan bolohoor hu' uhdiin ordondoo yer ni gaigu' i bas neg sain bu'z' igleed yor ni togloltond hurdan orz' ehelsen.	BO: Dvakrát v týdnu, v úterý a ve čtvrtek. V úterý a ve čtvrtek dopoledne jsem chodil na kroužek a odpoledne jsem chodil do školy, do všeobecně vzdělávací školy. Chodil jsem do Paláce dětí, předtím jsem tančil ve skupině Haraacai, jak jsem o ní mluvil. Tím, že jsem předtím dva roky tančil, byl jsem pohybově nadaný, a když jsem nastoupil do Paláce dětí, neměl jsem problém. Dobře jsem tančil a rychle jsem začal vystupovat.

JF: Tend heden hu'uhed baisan ve? Hedu'ulee bu'ziglesen ve?	JF: Kolik tam bylo dětí? V kolika jste tančili?
BO: Za ter u'yed c'ini 88 ond gedeg c'ini 88 ond yo'ronhiidoo barag neg zuugaad hu'uhed baisan.	BO: Dobře, v té době to bylo v 88 roce skoro sto dětí.
BO: 94 ond Soyoliin kollez' gez' baisan yum odoo neg yosondooSoyoliin dund surgluuli gesen u'g ter u'yedee. Tegeed 94 ond Soyoliin dund surguulid orz' hoyor z'il sursan. Tegeed daraa ni teriigee 96 ond to'gsood 1996 ond bi Soyol Urlagiin Ih Surguulid orson. Soyol Urlagiin Ih Surguulid orood bi 2004 on hu'rtel do'rvon z'il sursan. Bakalavr zeregtei bu'zig degleec' bu'z'giin bags' gesen mergez'ilteigee to'gsson. Minii yag odoo o'oriin u'ndsen mergez'il bolohoor bu'zig degleec' bags'hu'n s'u'u dee.	BO: V roce 94 to byla Soyolin kollez' (Kulturní akademie) v té době. To znamená jako Střední škola kultury. Teda v roce 94 jsem nastoupil na Střední školu kultury a studoval jsem tam dva roky. Pak jsem odmaturoval (dokončil jsem školu). Po skončení školy jsem nastoupil na Vysokou školu kultury a umění a do roku 2004 jsem studoval čtyři roky. Odpromoval jsem s titulem bakalář, choreograf a učitel tance. V současné době mé hlavní povolání je choreograf tance a učitel.
JF: SUIIS-d ta nar oluulaa sursan uu?	JF: Studovalo vás hodně na SUIISu? (Vysoké škole kulturní a umělecké)
BO: Manai angi anh SUIIS-d orohod c'ini bid nar 19 u'ulee baisan. Manai angid 19 hu'uhed orood tegeed 5 hu'uhed to'gsoz' baisan yum. Tegeed dundaa zarim ni mergez'leeree hasagdana zarim ni az'ilaasaa bolood zarim ni o'or angid oroh z'is'eenii, tegeed 19 o'os 5 hu'uhed to'gsoz' baisan.	BO: Když jsme poprvé nastoupili na SUIIS, bylo nás 19. Do naší třídy nastoupilo 19 studentů a školu dokončilo jich 5. Tak někteří odešli z oboru, někteří dostali práci, někteří šli do jiné třídy a například pak z 19 studentů jich dokončilo školu 5.
JF: Tanai angiin hu'uhduudees odoo tantai hamt az'illadag uu?	JF: Pracuje s vámi teď někdo z vaší třídy?
BO: Az'illaz' baigaa hu'n baigaa. Odoo manai Tu'men Eh c'uulgiin uran saihnii udirdagc' Enhgerel geed manai angiinh odoo Cergiin	BO: Ano, pracuje. Z naší třídy je v našem souboru Tumen Eh umělecká vedoucí, (umělecká manažerka) Enhgerel. Také učitel

ancamblid Cergiin duu bu'z'giin erdmiin c'uurgat bu'z'giin bags' Batto'r gez' baigaa bu'z'igc'in, Uyanga gez' baigaa manai angiinh.	tance Batto'r z Vojenského uměleckého souboru, z Vojenského akademického souboru písní a tanců (CDBEC') a také je z naší třídy tanečnice Uyanga.
JF: Ta surguuli to'gssonihoo daraa s'uum o'oriin mergez'ileer az'ild orson uu? BO: Bi ingesen, Tu'men Eh c'uurgat orood odoo bi 13 dahi z'ildee az'illaz' baina. Bi negdu'geer kursee to'gsood zun ni ene c'uurgat orson baihu'i yu 97 ond orson.	JF: Našel jste hned po absolvování školy práci v oboru? BO: Měl jsem to takhle. Od té doby co jsem přišel do souboru Tumen Eh tak do teď pracuji 13 let. Po prvním roce studia v létě jsem nastoupil, víte? V roce 97.
JF: Ta bu'z'giin bu'h to'rloor bu'z'igledeg u'u?	JF: Tančíte všechny druhy tanců?
BO: Tegne. Yorni yag no'goo neg yor ni bagaasaa ih bu'z'igledeg baisan tegeed bu'z'giin ali c' to'rloor bidniig bu'z'iglehiig s'aarddag baisan yorni ali ali to'rloor hiideg dee, cengeent bu'z'ig, orc'in u'yiin bu'z'ig, modern bu'z'ig, mongol bu'z'ig gedeg yum uu tegeed hiine dee. Balyet I bi hiihu'i balyetnaas busdiig hiine.	BO: Ano. Tančil jsem hodně od dětství. Zkoušeli nás ze všech druhů tanců, tím pádem tančím všechny druhy tanců. Společenský tanec, současný tanec, moderní tanec a mongolský tanec. Netančím jen balet. Tančím všechny tance kromě baletu.
JF: Ta odoo niit heden z'il bu'z'iglez' baina?	JF: Kolik let dohromady tančíte?
BO: 13 z'il Tu'men Eh c'uurgat bu'z'iglez' baina. O'mno ni bi Estradiin Variyete gez' c'uurga baihad tend hoyor z'il bu'z'iglesen. Niit yor ni ulsiin baiguullagad bi odoo 15 z'il az'illaz' baina mergez'ileeree. Yag bu'r bagaasaa 5 nasnaasaa gehleer 25 z'il bu'z'iglez' baina.	BO: Tančím 13 let v souboru Tumen Eh. Předtím jsem tančil dva roky v Estrádním varietním souboru. Dohromady ve státních souborech tančím 15 let v oboru. Přesně vzato úplně od dětství, od pěti let, tančím 25 let.
JF: Mongold ardiin urlagiin yamar yamar c'uurga baidag ve?	JF: Jaké jsou všechny tradiční umělecké soubory v Mongolsku?
BO: Mongol ardiin uu? Yag odoo ene manai	BO: Mongolské tradiční? Právě teď jsou naše

<p>(to'riin baiguullaga) ulsiin baiguullaga odoo U'ndesnii Duu Bu'z'igiin Erdmiin C'uulga gez' baigaa. Yag mongol bu'z'geer u'u tee? Manai Tu'men Eh baigaa mo'n Cergiin ansaabl c'ini mongol bu'z'geer bu'z'igledeg baihu'i yu tegeed To'mor zamiin duu bu'z'giin c'uulga, Tsuki house yo'ronhiidoo 6-7 c'uulga baidag.</p>	<p>státní soubory Akademický soubor písní a tanců. Jen soubory, které se věnují mongolskému tanci? To je pak náš Tumen Eh, také Vojenský soubor, tito tančí mongolské tance, víš? Také Železničnický soubor písní a tanců (To'mor zamiin duu bu'z'giin c'uulga), Tsuki house, celkem je 6 – 7 souborů.</p>
<p>JF: Yamar c'uulga hamgiin udaan az'illaz' baigaa ve?</p>	<p>JF: Který soubor existuje nejdéle?</p>
<p>BO: Yor ni hamgiin udaan U'ndesnii Duu Bu'z'giin Erdmiin C'uulga yor ni bas busad z'iz'ig c'uulguudaasaa yum uu huviin c'uulguudaasaa manai c'uulga Tu'men Eh c'uulga c'ini odoo 20 z'il bolz' baigaa.</p>	<p>BO: Všeobecně je nejdéle je (U'DBEC'). Také jsou tu další menší soubory anebo soukromé soubory. Náš soubor Tumen Eh existuje teď 20 let.</p>
<p>JF: Ene c'uulgat anh az'ild orson tu'uhee yariz' o'gohgu'i yu'? Yamar baisan ve? O'dor bu'r az'il hiiz' baisan uu?</p>	<p>JF: Neřeknete nám o tom, jak jste poprvé nastoupil do tohoto souboru? Jaké to bylo? Pracoval jste každý den?</p>
<p>BO: Zaa. Tiim, 1997 onii zun orson gedeg c'ini 97 ond yag no'goo neg z'uulc'diin sezon baisanl o'dor bolgon togloodog baisan ter uyed bi yagaad Tu'men Eh c'uulga orson be geheer ter uyed Tu'men Eh c'uulgiin uran bu'teelc'id Taivani, Oros ruu togloodoor yavsai baihu'i yu'. Tegeed no'goo bu'z'igc'id ni yavaad end co'ohon bu'z'igc'id u'ldc'ihsen end neg hoyor bu'z'igc'id u'ldc'ihsen, hoyor emegtei neg eregtei gurban hu'n u'ldc'ihsen baisan tegeed namaig uul ni tu'r az'illaac'ee Taivan yavsai</p>	<p>BO: Dobře. Ano, řekněme, nastoupil jsem v létě v roce 1997, to bylo v roce 97 v turistické sezóně. Vystupovali jsme každý den. Proč jsem nastoupil do souboru Tumen Eh? V té době umělci ze souboru Tumen Eh jeli vystupovat na Taiwan a do Ruska, víte? Tím pádem, odjeli tanečníci a zůstalo tady málo tanečníků, jeden dva tanečníci tu zůstali. Zůstali tady dvě ženy a jeden muž, takže mě prosili, abych na chvíli pracoval. Oni jeli na měsíc na Taiwan na turné. Zaměstnali mě na měsíc. Poprvé když jsem</p>

<p>hoiguur (ed nar sar yavna) nadaa sar tu'r az'illaac' geed anh bi 97 ond orz' ireed hamgiin anh bu'z'gee suraad yag camiin bu'z'ig surc' baisan. Tegeed camaa hoyor o'dor suraad l tegeed l guravdahi honogoosoo bi s'uud togloltond orood ehlez' baisan.</p>	<p>přišel v 1997 roce, první tanec, který jsem se naučil, byl tanec cam. Cam jsem se učil jen dva dny a třetí den jsem hned vystoupil na jevišti, tak jsem poprvé začal.</p>
<p>JF: Hecu'u baisan uu?</p>	<p>JF: Bylo to těžké?</p>
<p>BO: Hecu'u anh ene c'ini yagaad gehleer c'i odoo harz' baigaa manai taiz c'ini iim oirhon baigaa geheer bi c'ini o'mno ni oirhon taizan deer garc'u'zeegu'i dandaa iim hol zyeriteltei taizan deer garc' baisan anh iim taizan deer garahad sandarna biye barina yagaad gehleer yag hu'n zyeritelee iim oirhnoos harna nu'd nu'dee harc'ihdag bolohoor ehendee sandardag baisan.</p>	<p>BO: Těžké. Protože, jak vidíš, naše pódium, je takhle blízko. Já jsem ještě nikdy nezažil být na takovém pódiu. Pokaždé jsem vystupoval na pódiu s hledištěm. Na takovémto pódiu když jsem na něj vystoupil, měl jsem trému, byl jsem sevřený. Protože jsem najednou viděl diváky zblízka, viděl jsem jim z očí do očí, měl jsem ze začátku trému.</p>
<p>JF: Ta camiin bu'z'giig haana henees sursan ve?</p>	<p>JF: Od koho a kde jste se naučil tanec cam?</p>
<p>BO: Hamgiin anh uu? Hamgiin anh ter u'yed manai Tu'men Eh c'uulgat bu'z'giin bags'baisan C'imedceren gedeg bags' maani camiin bu'z'giig anh zaasan.</p>	<p>BO: Úplně poprvé? Poprvé v té době, v našem Tumen Ehu byl učitel tance, který se jmenoval C'imedceren, náš učitel mě poprvé naučil tanec cam.</p>
<p>JF: Ta surguulid surc' baihdad cam sursan uu? Camiin tuhai medsen u'u?</p>	<p>JF: Když jste studoval, učil jste se cam? Věděl jste o camu?</p>
<p>BO: U'gui yor ni bi camiin tuhai Tu'men Eh c'uulgat orood l meddeg bolson. Yor ni bol o'mno ni bi neg ih meddeggu'i baisan. Tegeed yah ve cam bu'z'giin talaar mongol ardiin bu'z'giin hic'eel ordog l doo.</p>	<p>BO: Ne, obecně řečeno jsem se dozvěděl o camu až po tom co jsem natoupil do Tumen Ehu. Předtím jsem toho tolik nevěděl. A tak, co se týče tance, na hodinách mongolského tradičního tance jsme se učili o camu.</p>
<p>JF: Ta yamar burhnii du'rd bu'z'iglesen ve?</p>	<p>JF: Jaké božstvo jste představoval?</p>

BO: Odoo bolohoor bi Damdinc'oiž'oo gez' yag camiin bu'z'giin gol burhan hamgiin tom burhan Erleg nomun haan Damdinc'oiž'oogiin du'rd odoo bu'z'iglez' baigaa camiin bu'z'ig deer yag odoo gocloz' baigaa.	BO: V současnosti představuji Damdinc'oiž'a ⁵⁴ , nejhlavnější božstvo, největší božstvo Erleg ⁵⁵ nomun haana Damdinc'oiž'ovu roli právě tančím, v camovém tanci tančím hlavní postavu.
JF: Ter burhnii du'rd olon z'il bu'z'iglesen u'u? O'mno ni o'or burhnii du'rd bu'z'iglez' baisan uu?	JF: Tančil jste tuto postavu dlouho? Předtím jste tančil někoho jiného?
BO: Yor ni bi Tu'men Eh C'uulgiin bu'h camiin maskuudiig-baguudiig bu'gdiig o'msoz' baisan. Hamgiin anh bi S'iva Mahi gedeg buga baidag yum, tegeed hamgiin anh o'msoz' baisan, daraa ni Lham burhan o'msoz' baisan Namsrai burhan o'msoz' baisan Ulaan z'amsran o'msoz' baisan yor ni bi ihenh baguudiig bu'gdiig o'msoz' baisan, tegeed hamgiin su'uld hamgiin udaan o'msoz' baigaa ni Damdinc'oiž'oogoo o'msoz' baina.	BO: Celkově vzato, nosil jsem v souboru Tumen Eh všechny camové masky. První jsem představoval jelena, který se jmenuje S'iva Mahi, potom jsem představoval božstvo Lham, božstvo Hamsrai, představoval jsem Ulaan z'amsrana, obecně řečeno, většinu masek jsem si oblékl. Nakonec a nejdéle představuji Damdinc'oiž'a.
JF: Bu'z'guudiig hen degeldeg ve?	JF: Kdo choreografuje tance?
BO: Camiin bu'z'giin u'u? Tu'men Ehed baigaa camiin bu'z'giig o'mno ni bolohoor Bu'z'ig degleec' bu'z'giin bags' baisan Sandagdorz' gedeg hu'n yag manai camiin bu'z'giig deglesen baigaa yum.	BO: Camový tanec? Choreografii našeho současného camového tance v Tumen Ehu vytvořil Sandagdorz', který tu dříve byl učitelem tance a choreografem. Ten přesně vytvořil choreografii na náš cam.
JF: Ta bas bu'z'ig degledeg u'u?	JF: Také jste choreograf tance?
BO: Tegne bi bu'z'ig degleec' bags'	BO: Ano. Moje profese je choreograf tance a

⁵⁴ Erlig nomun qayan

⁵⁵ Erlig nomun qayan se také tib. nazývá Čoyirjil, bo také Čoyirjilčambug, tj. bayši nomun qayan

<p>mergez'iltei tegehdee yor ni su'uliin u'yed bi bu'z'ig deglehgu'i baigaa odoohondoo bu'z'igc'nee hiigeed bu'z'giin bags' hiigeed bu'z'giin bags' hiiz' baigaa bu'z'ig degleec'eer bolohoor bi 2000 ond surguuli to'gsood manai Ulaanbaatar hotod bolson yum olon ulsiin modern bu'z'ig degleec' bu'z'igc'diin festival bolson yum tegeed temceen bolson ter temceend bolohoor arvan gurban bu'z'ig degleec' orz' baisan, arvan gurban bu'z'ig degleec'ees modern bu'z'giinh tegeed bi bu'z'ig degleec'dees guravdugaar bairand orz' baisan.</p>	<p>učitel. Tím pádem v poslední době tanec nechoreografuji, v současnosti tančím a jsem učitel tance. Co se týče choreografie tance, v roce 2000 jsem absolvoval školu. V našem Ulánbátaru se konal mezinárodní festival choreografie moderního tance a taneční festival, byla to soutěž. Na té soutěži se představilo 13 choreografů, právě moderního tance. Z těchto choreografů jsem se umístil na třetím místě.</p>
JF: Ta yamar surguulid bags'ildag ve?	JF: Na jaké učíte škole?
<p>BO: Bi o'mno ni bolohoor bi Orc'lon licyei surguulid Hu'uhdiin arvan z'iliin surguulid bags'ilz' baisan Amerikan school geed surguulid bags'ilz' baisan Soyol Urlagiin lh Surguulid bi o'oroo neg z'il bags'ilsan. Odoo bolohoor bi Torgon c'avhdas geed kompanis bags'ildag, ter ni yu' ve gehleer Torgon c'avhdas geed zagvar o'msogc'dod bu'z'giin hic'eel ordog yum.</p>	<p>BO: Předtím jsem učil na Orc'lon liceu základní škole, na Amerikan school jsem učil, také jsem sám učil jeden rok na SUIs-u. V současnosti učím ve firmě, která se jmenuje Torgon c'avhas. Učím tanec lidi, kteří nosí modely.</p>
JF: Ta ter kompanid heden s'avitai ve?	JF: Kolik máte studentů v této firmě?
<p>BO: Zo'ndoo s'avitai. Ter bolohoor damz'aa baihu'gu'i yu' kurs 45 honogiin kurs. Tegeed anhan s'at gu'nzgii s'at gez' ordog baihu'gu'i yu'. Odoo y'ronhiidoo bi ter Torgon c'avhdasaas to'gsgoson 70 garui s'avitai.</p>	<p>BO: Mám mnoho studentů. Je to kurz, 45 denní kurz. Učím začátečníky i pokročilé. Celkem jsem naučil více než 70 žáků.</p>
JF: Ta tend yag yamar bu'z'ig zaadag ve?	JF: Jaký je tam přesně učíte tanec?
BO: Hu'uhduuded yor ni zagvar o'msogc'	BO: Učím děti (studenty), kteří zkoušejí

<p>hu'uhduuded ho'dolgoonii evsel olgoh u'udnees ho'dolgoonii evsel tegeed hamgiin gol ni yag bu'z'giin ho'dolgoonii evseltei bailgahiin tuld bi tend latin-amerikiin bu'z'guudees orno evropiin standart cegeent bu'z'guudees orno mongol bu'z'guudees orno orc'in u'yiin bu'z'gees orno.</p>	<p>modely. (Jsou modelky), učím je pohyby, Nejdůležitější jsou pohybové nadání, učím tam latino-americké tance, evropské standardní tance, společenské tance, mongolské tance a současný tanec.</p>
<p>JF: Tend heden nastai hu'uhduud baidag ve?</p>	<p>JF: Jak staré jsou tam děti?</p>
<p>BO: Golcuu 14-25 nasnii hu'uhduud eregtei emegtei zagvar o'msogc' boloh sonirholtoi hu'uhduuded l zaadag yum.</p>	<p>BO: Převážně učím 14 – 25 leté děti, dívky i chlapce, kteří nosí modely nebo děti, které mají zájem.</p>
<p>JF: Tanai c'uulga s'ina bu'z'igc'ing yamar s'alguuraar avdag ve?</p>	<p>JF: Jaké skládají zkoušky noví tanečníci ve vašem souboru?</p>
<p>BO: Manaih ingene. S'ine bu'z'igc'id manai c'uulgat orood ehnii sar yumuu hoyor sar dadlagaar az'illana. Ter ni yu ve gehleer (bu'z'gee) manai bu'z'giig surna. Manai yag Tu'men Eh c'uulgiin bu'z'igc'diin maneriig avc' c'ad'az' baina uu? c'adahgu'i baina uu? Tegeed sar yumuu hoyor sardaa manai bu'h bu'z'guudiig surna tegeed beldez' baiz' daraa ni manai uran saihnii zo'vlol bu'h hamt olon maani s'algadag tegeed ene hu'uhed manaid tenceheer baina uu? tencheergu'i baina uu? Manai manevriig avc' c'adaz' baina uu? yaz' baina, yor ni yag tiim s'alguuraar avna. Manai Tu'men Eh c'uulgiin gol onclog c'ini</p>	<p>BO: U nás to je tak. První měsíc nebo dva jsou v našem souboru noví tanečníci na praxi. Znamená to tedy to, že se učí (svůj) naše tance. Posuzuje se to, jestli jsou schopni se naučit manýru – styl našeho Tumen Eh souboru nebo ne. Takže jeden nebo dva měsíce se učí všechny tance, které jsou v našem souboru, potom následuje příprava. Potom se tyto děti prozkouší se všemi umělci, zkoumá se, zda má k tomu dispozice a zda by prošly nebo ne. Zda vstřebají – zvládnou se naučit manýru našeho souboru. Jak jim to jde. Obecně, takhle jsou zkoušení. V našem Tumen Eh</p>

<p>bolohoor bu'h togloitsuud ni natur oirhon yag iim orginali baidgaaraa ilu'u manai c'uulgiin bu'z'igc'diin busad bu'z'igc'dees onclog tal ni bolohoor biye biyelgee yag natur biye biyelgee mal az' ahuiin biye biyelgee teruugeeree manai c'uulga ih onclog baidag yum. Yor ni bolz' o'gvol natur biye biyelgee hiih bis' to'rol to'rliin bu'z'ig baina ali aliig ni hiiiz' c'addag yor ni bu'z'igees bu'z'igt huvirc' c'addag tiim hu'niig avdag.</p>	<p>souboru je hlavní specifikum to, že všechny koncerty se co nejvíce podobají naturu⁵⁶ originálnímu provedení. Tanečníci našeho souboru se liší tím, že v našem souboru tančíme bie biyelegee, přesně původní bie biyelegee, pastevecké bie biyelegee. To je největší specifikum našeho souboru. Celkově vzato, pokud to jde, tančí nejen bie biyeleg, ale také různé druhy tanců podle schopnosti. Tančí moderní tanec, současný tanec, jaké jsou ještě jiné tance. Přijímáme takové lidi, kteří zvládnou zatančit jakýkoliv tanec.</p>
<p>JF: End heden nastai bu'z'igc'id irdeg ve?</p>	<p>JF: Kolik let je tanečníkům, když sem přicházejí?</p>
<p>BO: Yor ni bol dandaa surguuli to'gsson hu'uhed avdag yum. Ho'gz'im bu'z'giin deed surguuli yumuu Soyol Urlagiin Ih Surguuli, Soyoliin Deed Surguuli yag to'gsson hu'uhduud avna. Yor ni 18 nasnaas dees' hu'uhduudiig avdag.</p>	<p>BO: Řekněme, vždy bereme studenty, kteří dostudovali. Přijímáme čerstvé absolventy Vysoké školy hudby a tance, Vysoké školy kultury a umění nebo Vysoké školy kultury. Obecně bereme studenty od 18 let a více.</p>
<p>JF: Ta ehner hu'uhedtei yu'?</p>	<p>JF: Máte ženu a děti?</p>
<p>BO: Tiim neg ohintoi</p>	<p>BO: Ano, mám jednu dceru</p>
<p>JF: Tanii ehner bu'z'igc'in u'u?</p>	<p>JF: Je vaše žena tanečnice?</p>
<p>BO: U'gui manai ehner bolohoor yapon helnii orc'uulagc'.</p>	<p>BO: Ne, moje žena je překladatelka japonského jazyka.</p>
<p>JF: Tanii hu'uhed tanii aviyasiig o'vloz' avsan uu?</p>	<p>JF: Zdědilo po vás vaše dítě talent?</p>
<p>BO: Odoo neg nas hu'reh gez' baigaa teghdee yah ve ho'gz'im taviad o'gvol</p>	<p>BO: Teď jí bude jeden rok, takže pokud jí pustím hudbu, roztomile tančí.</p>

⁵⁶ Natur bu'z'ig = původní tanec

ho'orhon bu'z'igledeg.	
JF: Tanii bu'z'igleh hamgiin durtai bu'z'ig yamar bu'z'ig ve?	JF: Ze všech tanců, které tančíte jaký tanec tančíte nejraději?
BO: Yor ni bu'h bu'z'gendee durtai daa. Yag ter gez' oncolz' helehed hecu'u yor ni o'oriin sursan hiideg biyend orc'ihson o'oroo yag manyevriig ni avc'ihsan tiim ho'dolgoond bu'gdeerend ni l yor ni durtai daa. Yor ni yag tegdeg s'u'u dee dutuu surc'ihsan biyend oroogu'i bu'z'giig taizan deer bu'z'igleh hecu'u baidag yum. Yagaad gehleer o'oroo o'ortoo itgelgu'i zuun huvi bu'z'iglez' c'adahgui yum c'ini tiim yumand garah z'aahan durgu'i bi.	BO: Obecně mám rád všechny tance. Je těžké určit jeden tanec. Pokud bych to měl specifikovat, mám rád takový tanec, který jsem se sám naučil, který jsem si vžil a naučil jsem se jeho přesný výraz a pohyby, takový tanec mám rád. Ano, (vlastně) je to tak. Je těžké vystoupit na pódiu a zatančit tanec, který jste se nenaučil dobře. Protože pokud si nevěřím, tak ten tanec nezatančím na 100%. Netančím rád takový tanec, který neumím.
JF: Tanii s'u'ten bis'irdeg bu'z'igc'id hen ve?	JF: Kdo je váš taneční idol?
BO: Mongol bu'z'igc'in u'u? Zaa tegeed mongol bu'z'igc'in bailgu'i yah ve, zo'ndoo baigaa. Tegeed ardiin bu'z'geeree gevel gaviyat bu'z'igc'id baina. Altangerel ah baina, Zorigoo ah baina, manai C'imedceren bags' mundag bu'z'igc'in C'imedceren bags'iigaa yor ni ih s'uten bis'irc' yavdag. Balyetees gevel manai Altanhuyag baina, Colmon egc' baina mundag mundag bu'z'igc'id zo'ndoo baina.	BO: Mongolský tanečník? Ano, takže mám určitě hodně idolů z mongolských tanečníků. Jsou to ocenění tanečníci, pan Altangerel, pan Zorigoo, náš učitel C'imedseren, velmi respektuji vynikajícího tanečníka C'imedserena. Co se týče baletu, je to náš Altanhuyag, paní Colmon, je velmi mnoho vynikajících tanečníků.
JF: Bas gadaad bu'z'igc'in baina uu?	JF: Máte i nějakého idola ze zahraničí?
BO: Zaa gadaad bu'z'igc'in gevel ih surguuli to'gsohdoo bi modern bu'z'giin Moris Biz'ariin bu'z'igc'in Kehidon gez' bu'z'igc'in baidag yum ter eregtei bolohloor modern bu'z'igtee u'neheer mundag bu'z'igledeg.	BO: Ano, pokud budeme mluvit o zahraničních tanečnících, když jsem dokončoval vysokou školu, napsal jsem seminární práci na choreografa moderního tance Morise Biz'ara. Jeho žákem byl

Ene bu'z'igc'ind bi itgez' baina.	tanečník Kehidon. To byl opravdu výborný tanečník. V tohoto tanečníka věřím.
JF: Ta hezeenees ter buz'igc'diig s'u'ten bis'reh bolson be?	JF: Kdy se stal tento tanečník vaším idolem?
BO: Bi mongol bu'z'igc'dee bu'r hu'uhed baihdaa 10 nastai baihaasaa meddeg baisan. Tegehed ter u'yed ene aldartai bu'z'igc'id maani c'uulgat o'orsdoo bu'z'igc'id baisan. Bi Hu'uhdiin ordond bu'z'giin duguiland yavdag baisan багаасаа меддэг байсан. Enen deer bi neg yum helehed 2006 ond bi Yaponii aldartai bu'z'igc'in Yaponidoo mundag tom bu'z'igc'in Hazumo hamtarc' bu'z'iglez' baisan. Ter hu'n O'u'len ehiin du'rd bu'z'igleed bi C'ingis haanii du'rd bu'z'iglesen. Manai bu'z'igc'id masovii du'rd baatar ard bolz' bu'z'iglez' baisan. Tegehed bi aldartai bu'z'igc'intei mongoliin taizan deer hoyor udaa bu'z'iglesen. Yaponid Tokio hotnool ih tom Linzaa teatriin taizan deer bas hoyulaa gocloz' bu'z'iglez' baisan.	BO: Znal jsem mongolské tanečníky, už když jsem byl dítě, bylo mi deset let. V té době byli tito naši významní tanečníci v našem souboru tanečníky. Chodil jsem na kroužek do Paláce dětí, znal jsem je od dětství. K tomu bych řekl ještě jednu věc. V roce 2006 jsem tančil společně se známou tanečnicí, v Japonsku vynikající, známou tanečnicí Hazumo. Měla roli matky O'u'len, já jsem měl roli Č'ingis chána. Naši tanečníci tančili hromadně, tvořili bojovníky a lid. Tančil jsem s vynikající tanečnicí na mongolském pódiu. V Japonsku, v Tokiu ve velkém divadle Linzaa jsme spolu dvakrát tančili hlavní představitele.
JF: Ta c'o'loot cagaaraa yu hiih durtai be?	JF: Co děláte rád ve volném čase?
BO: C'o'loot cagaaraa bi yor ni bolz' o'gvol gertee amrah durtai daa. Gertee amrah durtai daa. Gertee amrah ger bu'leeree salhind garc' zugaalah naiz no'hodteigoo yarih durtai.	BO: Pokud mám volný čas, rád odpočívám doma. Rád odpočívám doma, jdu s rodinou na procházku, na výlet. Rád si povídám s přáteli.
JF: Ta o'dor bu'r az'illadag uu?	JF: Pracujete každý den?
BO: Tiim o'dor bu'r az'illadag.	BO: Ano, pracuji každý den.
JF: Ta heden cagt ireed heden cagt az'ilaa duusgadag ve?	JF: V kolik hodin přicházíte a v kolik hodin končíte v práci?

BO: Odoo yor ni o'dor bolgon togtmol togloltoi baigaa bolohoor tegz' ih ert cugladaggui, u'dees hois' hoyor cagt cuglaad beltgel meltgel dasgal masgalaa hiigeed oroi 6 aas toglood 7 geed yor ni tarna daa.	BO: Protože máme každý den vystoupení, nescházíme se tak brzo. Odpoledne ve dvě hodiny se sejdeme, připravujeme se a děláme věci spojené s vystoupením, cvičíme a zkoušíme. Od šesti je vystoupení a v sedm hodin končívám.
JF: Ter beltgelee heden cagaas hiideg ve?	JF: Od kolika hodin se připravujete? Od kolika hodin máte svoji přípravu?
BO: Hoyor cagaas do'rvon cag hu'rtel hoyor cag hiine.	BO: Od dvou hodin do čtyř hodin, je dvě hodiny.
JF: Bu'gdeeree yu' gancaaraa yu?	JF: Vy sám nebo všichni společně?
BO: Bu'gd z'u'z'igc'id	BO: Všichni umělci.
JF: Ter beltgeliig u'zez' boloh uu?	JF: Mohu se přijít podívat na tu přípravu?
BO: Bolno l doo	BO: Je to možné, můžeš.
JF: Ta koncert deer yamar yamar bu'z'ig bu'z'igledeg ve?	JF: Jaké tančíte tance na koncertě?
BO: Odoo bolohloor camiin bu'z'ig hiiz' baigaa Cergelen biyelgee, Biyeleh hu'slen ho'gz'imt biyelgee geh metc'ilen bu'z'guud hiiz' baigaa.	BO: V současné době tančím camový tanec, Sergelen biyelegee, tancuji biyelgee na zvolenou hudbu a ještě další tance tancuji.
JF: Ta mongol ardiin bu'z'giin neriig nerlez' o'gooc'	JF: Pojmenujte mi prosím mongolské tradiční tance.
BO: Deer u'yiin bu'z'guud baina. Z'alam har, Myangad, Biyed biyelne, Emneg surgagc', bid nariin bu'z'iglez' baigaa bu'z'guudees Sergelen biyelgee, Hoton, Eerenceg, Ho'gz'imt biyelgee, Uyaldah uc'ir, Eerem hu'ree geh metc'ilen zo'ndoo olon bu'z'guud baigaa.	BO: Existují tance dávných dob, Z'alam har, Myangad, Bid biyelne, Emneg suragch. Z tanců, které tančíme my, můžu jmenovat Sergelen biyelegee, Uyaldah uchir, Eerem hu'ree a ještě mnoho dalších tanců.
JF: Tand bayarlalaa	JF: Děkuji vám

III. Rozhovor s tanečnicí v UDBEC'

JF: Ta heden nastai ve?	JF: Kolik vám je let?
B: 35	B: 35 let.
JF: Hu'is: emegtei	JF: Pohlaví: žena
B: Deed bolovsrol	B: Vzdělání – Vysoké
JF: Ta haana to'rson be?	JF: Kde jste se narodila?
B: Bi Ulaanbaatart to'rson.	B: Narodila jsem se v Ulánbátaru
JF: Ta no'hortei yu'u?	JF: Máte manžela?
B: Tiim	B: Ano.
B: Nohortoi, 2 hu'uheddei tom13, бага ni 8	B: Mám manžela a dvě děti, staršímu dítěti je 13 let, mladšímu dítěti je 8 let.
JF: Tanii hu'uhed tanii avyasiig o'vloz' avsan uu?	JF: Zdědily po vás vaše děti talent?
B: Odoogoor z'aahan bolhoor o'vloogu'l baina	B: Děti jsou ještě malé, zatím se to tolik neprojevalo.
JF: Tanai hu'uhduud tom bolood bu'z'igc'in bolvol sain uu? Ta yuu gez'bodoz' baina? Esvel o'or mergez'liin az'il hiivel sain uu ?	JF: Až vaše děti vyrostou, bylo by dobré, kdyby se staly tanečnice? Jaký je váš názor? Nebo bylo dobré (lepší), kdyby si zvolily jiný obor?
B: Eregtei hu'uhdiig bu'z'igchin bolgohgu'i	B: Ze syna nechci mít tanečnicka
B: Emegtei bol bolno gez' bodoz' baina	B: Co se týče dcery, ta by mohla být.
JF: Tanid buz'igc'inii az'il yamar ve	JF: Jaká je pro vás práce tanečnice?
B: Goyo	B: Hezká
JF: Ta deed bolovsrol yamar surguulid ezems'en be?	JF: Jakou jste vystudovala vysokou školu?
B: Soyol urlagiin ih surguul bujigiin bagsh	B: Vystudovala jsem Vysokou školu kultury a umění, obor učitel tance
JF: Ta mongol ardiin bu'z'igtei yaz' holbogdson be?	JF: Jak jste se dostala k mongolskému tradičnímu tanci?
B: Manai aav eez' 2 urlagiin hu'n baisan. Aav nadaa ardiin bu'z'ig bu'z'iglevel iluu saihaan gez' zo'volson.	B: Můj tatínek a maminka byli umělci. Můj tatínek říkal, že bude lepší (než jiné obory), když budu tančit mongolský tradiční tanec.
JF: Ta mongol ardiin bu'z'ig haana haana sursan be?	JF: Kde všude jste se učila mongolský tanec?
B: Mongoldoo l sursan o'or gazar suraagu'i. Ho'gz'im bu'z'giin deed surguuli bu'z'igc'inii angi.	B: Učila jsem se jen v Mongolsku. Na Hudebně taneční škole v taneční třídě.
JF: Tanii udamd bu'z'igledeg hu'n baisan uu?	JF: Byli ve vašem rodu tanečníci?
B: Tiim manai aav eez' hoyor	B: Ano, můj tatínek a maminka
JF: Ta yamar yamar bu'zg'u'ud bu'z'iglez'	JF: Jaké všechny tance umíte zatancovat?

c'adah ve??	
B: Mongol olon adriin bu'z'ig bu'z'iglez' c'adna.Bas balet z'aahan sonirhodog.	B: Umím hodně mongolských tradičních tanců, trochu se zajímám o balet.
JF: Toglolt, koncertoos gadna mongol ardiin bu'z'ig haana, yamar, yamar gazar, yamar bayar yosloliin u'yeeer bu'z'iglez' boloh ve?	JF: Kde všude je možné tančit mongolský tradiční tanec kromě vystoupení a koncertů? Na jakých všech místech a při jakých slavnostech?
B: Haana c' bu'z'iglez' bolno. Manai mongol bu'z'ig taiz goldoggu'i z'iz'ig tom yamar c' taiz baisan bu'z'iglez' bolno. Morin huur baihad haana c' hiiz' bolno.	B: Kdekoliv můžete tančit. Náš mongolský tanec „nepohrdá žádným pódíem“. Může se tančit na velkém i malém prostoru. Pokud máte morin huur, můžete tančit kdekoliv.
JF: Tand o'oriin mongol ardiin bu'z'ig bu'z'iglehed bu'z'giin huvcas baina uu?	JF: Máte své taneční oblečení na tančení mongolského tradičního tance?
B: Nadaa bujgiin huvcas? baigaa.2, 3 ni buz'ig hiih huvcas baigaa	B: Mám taneční oblečení. Mám dva až tři kostýmy ⁵⁷ .
JF: Ta mongol ardiin bu'zgiig angilaz' o'goh uu?	JF: Můžete mi říct, jak se dělí mongolský tradiční tanec?
B: Baruun mongol zu'un mo'n to'v halh gez' angilz' bolno. Undesten yastangaa huvaaval kazak mongol gez' baina baihaa. Bas 21 ni yastan bu'z'ig baina, 21 ni aimag bu'gd o'or o'oriin onclogtoi.	B: Můžeme (tanec) rozdělit na západomongolský, východomongolský a centrálně chalchský. Je také rozdělení podle národností na kazašský a mongolský. Existuje 21 tanců malých národnostních skupin, ze všech 21 ajmaků má každý své zvláštnosti.
JF: Ta bu'z'giin bu'h to'rloor bu'z'igledeg u'u?	JF: Tančíte všechny druhy tance?
B: Bi mongol ardiin bu'z'igeer dagnaz' bu'z'igledeg. O'or hu'svel bu'z'iglez' bolno.	B: Tančím pouze mongolský lidový tanec. Kdybych ale chtěla tančit jiný tanec, je to možné.
JF: Ta yamar bu'z'giin to'rloor golloz' buz'igledeg ve?	JF: Jaký druh tance tančíte především?
B: Mongol	B: Mongolský
JF: Mongol ardiin bu'z'igt orc'in u'ed yamar negen o'orc'lolt garsan uu? Ta yuu gez' bodoz' baina ? Tiim bol yamar o'orc'lolt garsan be?	JF: Změnil se nějak mongolský tanec v současné době? Co si o tom myslíte? Pokud ano, co se změnilo?
B: Medeez' o'orc'lolt garsan urd ni aav eez' 2n hu'uhduudee ulamz'ilz' zaaz' o'gdog	B: Samozřejmě, že jsou změny. Dříve tradičně učili své děti

⁵⁷ Kostýmem je myšleno oblečení, ve kterém se výhradně tančí.

<p>baisan bol</p> <p>Odoo iluu surgalt baina mo'n iluu taizan deer baih bolson.</p> <p>Mo'n olon ulsiin bu'z'giin elementu'ud mongol bu'z'igt iluu ih orz' irsen.</p> <p>Mo'n 1921 onoos hois' orosiin bu'z'giin surgaltiin sistem ilu'u mongol bu'z'igt oroh bolson.</p> <p>Gehdee mongol bu'z'ig heveeree.</p>	<p>tatínek s maminkou. Ted' je více škol a také se více tančí</p> <p>na pódiu. Také se dostalo do mongolského tance více tanečních elementů z mezinárodního tance.</p> <p>Po roce 1921 se učilo více podle ruského tanečního systému, ale stále je to mongolský tanec.</p>
<p>JF: Mongol ardiin bu'z'giig ardc'ilal yalsnaas o'mno bu'z'ig'id haana surdag baisan be?</p>	<p>JF: Kde se vyučoval mongolský tradiční tanec před revolucí?</p>
<p>B: 1970 ond ho'gz'im bu'z'giin surguuli neegdsen tu'unees o'mno gertee eez' aavaas ulamz'ilz' surc' baisan baih aa.</p>	<p>B: V roce 1970 byla otevřena Hudební a taneční škola. Před tím se tradice předávala doma, od rodičů k dětem.</p>
<p>JF: Minii tavisas asuultuudaas o'or nemz' yrih zu'il baina uu?</p>	<p>JF: Chcete ještě něco dodat k mým otázkám?</p>
<p>B: Mongol bu'z'ig ulamz'lalaa aldaad z'aahan modern taldaa orood baigaa yumuu gez' bodood baina. Odoogiin zaluus mongol bu'z'ig sonirhoh ni ilu'u бага болсон yum боловuu gez' bodoz' baina.</p>	<p>B: Myslím si, že mongolský tanec ztrácí tradici, více se tančí moderně. Také se mi zdá, že dnešní mládež se zajímá o mongolský tanec mnohem méně.</p>
<p>JF: Ta asuultuud hariulsand mas' ih bayrlalaa</p>	<p>JF: Děkuji mnohokrát za odpovědi.</p>

IV. Rozhovor s Vanc'insuren

Při hodinách sportovního aerobiku si spolutanečnice po hodině začala procvičovat tradiční Mongolký tanec. Tanec se jmenoval busguin z'avhaa. Jelikož jsem neměla na hodině nahrávač, rozhovor proběhl znova, když jsem měla možnost si dělat poznámky. Na základě společného zájmu o tanec jsme se začaly více setkávat se studenty mongolského tance.

JF: C'amaas neg yum asuuh gesen c'i manai aerobikiin angid mongol buz'ig davtaj baisan yamar nertei buz'ig baisan be sanaz' baina uu	JF: Chci se tě zeptat na jednu věc. Procvičovala sis na aerobiku mongolský tanec. Jak se jmenoval tanec, který sis procvičovala?
Vanc'kaa: busguin javhaa yum baina	V: Byl to busguin z'avhaa
JF: C'amd ene buz'ig hen zaasan be hezee, haana c'i ene buz'ig sursan be	JF: Kdo tě naučil tento tanec a kde ses tento tanec naučila?
Vanchkaa: bi 9-r angid baihdaa surc' baisan	V: Když jsem byla v deváté třídě, učila jsem se tento tanec.
Vanchka: neg teatriin buz'giin duguilangiin bagshaaraa zaalgaz' baisan yum temceend oroh geed	V: Naučila jsem se to od učitele v tanečním kroužku jednoho divadla. Připravovala jsem se na soutěž.
JF: yamar aimgiin teatr baisan be sanaz' baina uu	JF: Pamatuješ si, v jakém ajmaku to divadlo bylo?
Vanchka: bayanhongor aimag	V: V Bayanhongorském ajmaku
JF: yamar temceen baisan be	JF: Co to bylo za soutěž?
Vanchka: neg hunii neremjit buz'giin anhdugaar naadam baisan Vanchka: ter hunii nerig ni sanadaggui ee	V: Byla to první taneční soutěž pojmenovaná po nějakém člověku. Nepamatuju si jméno toho člověka
Vanchka: naizaasaa buz'gin talaar heregtei zuil baival asuuz' baigaarai naiz ni c'adah c'ineegeeree tuslanaa	V: Pokud budeš mít nějaké dotazy ohledně tance, zeptej se mě. Pomůžu ti, jak budu moci.

4. Současná situace v Mongolsku

4.1 Taneční soubory a školy, historie

V současné době se v Mongolsku velmi rozšířily různé umělecké spolky a taneční soubory. Jeden z nejvýznamnějších je Akademický soubor mongolských národních písní a tanců (Mongol du'u buz'giin erdmiin c'uulga). Byl založen roku 1945. Tento soubor se skládá z více než padesáti tanečníků, třiceti zpěváků, šedesáti muzikantů, kteří hrají v Národním orchestru (Undesnii orkestr). Mnoho z nich dostalo cenu mongolský slavný umělec.⁵⁸

Založení souborů písní a tanců:⁵⁹

Po roce 1940 se taneční umění rozšířilo. Mongolské tance byly vytvořeny podle dávných (původních) tanců.

V roce 1941 byl založen Vojenský soubor písní a tanců.

V roce 1945 byla založena pod Národním divadlem státní kancelář estrády a koncertů.

V roce 1963 bylo založeno Státní divadlo opery a tance, Hudební činoherní divadlo.

V roce 1966 založen soubor písní a tanců „Altai“ v Govi-Altai ajmaku.

V roce 1971 byl založen soubor „Selengské dolgio“ v Selengském ajmaku.

V roce 1981 byl založen soubor „Han Hentii“ v Hentijském ajmaku.

V roce 1989 byl založen soubor „Tu'men Eh“ v Ulaanbaataru.

Založení odborné střední školy

S cílem připravit divadelní tanečníky na profesionální a umělecké úrovni, byla 9.září 1937 založena pod záštitou Ministerstva Kultury (Bolovsrol, soyol, s'inz'leh uhaanii yaam]

Umělecká škola (Urlagiin suriguuli). Školní rok slavnostně zahájil ministr kultury Anandiin Amar. V letech 1937 – 1945 byla na škole vyučována činohra a tradiční hudba ve dvouletém studiu. Od školního roku 1946/1947 byla škola rozšířena a při Národním divadle byla škola přejmenována na Hudební a činoherní školu (Ho'gz'im dramatik surguuli). Byly zde vyučovány obory: herectví, hudba a tanec a to v délce tři až pět let. Na tuto školu byli přijímáni studenti po ukončení základní docházce ve věku 16-25 let.

⁵⁸ Mongolian National Chamber of Commerce and Industry – Inspiring Mongolia The sense of nature; FALL 2008

⁵⁹ Situaci souborů jsem mapovala během návštěv tanečních škol, čerpala jsem z rozhovorů s učiteli tance a z knih autorky Nanz'id a Z'ava.

Na Nový rok 1946 byl zaveden ruským vynikajícím tanečním mistrem R.V. Romanovským samostatný taneční studijní program. Začal se vyučovat klasický tanec, tradiční tanec, společenské tance a další odborné předměty. Ti, kteří ukončili školu jako první, se stali známými tanečníky, učiteli tance, choreografy v umělecké sféře. Z nich můžeme jmenovat: Dalhz'viin Lhamsu'ren, Balgani Gu'rbazar, Cerendorz'iin Toomoi, Dunz'aagiin Hanz'id, Baldangiin Z'avzan, Sanz'aagiin Altangerel, O'lziin Sodnompuncag. Všichni začali pracovat v Národním divadle (U'ndesnii teatr). Postupně se z nich staly kulturně známé a uznávané osobnosti, vynikající učitelé, tanečníci mongolského tradičního tance a tanečníci baletu.

V roce 1950 byla škola přejmenována na Divadelní a hudební střední školu (Teatr, Ho'gz'im dund surguuli), kde tyto obory: Tanec hudba, herectví, sborové písně, akrobacie, kresba a malba. Od školního roku 1957/1958 škola otevřela nový obor klasická hudba (klavír, housle). Zároveň byl otevřen obor klasického tance s dobou studia 5 nebo 11 let. Po přidání tohoto oboru byla otevřena Hudební a taneční škola. V roce 1972 škola zažila velký rozkvět a byly otevřeny obory jako klavír, strunné nástroje, dechové a bicí nástroje, tradiční hudba, zpěv, teorie hudby, tradiční a klasický tanec, herectví (akrobacie) a dalších 30 odborných oborů.

Významný hudební skladatel C. Gonc'igsumlaa založil v roce 1975 Hudební a taneční akademii (Hu'gz'miin buz'giin kollez' - HBK), kde připravují hudebníky a tanečníky na profesionální úrovni. Po absolvování HBK jsou studenti schopni konkurovat prestižním tanečním školám v Mongolsku i v zahraničí.

Obor tanečního umění na Kulturní a umělecké škole (Soyol urlagiin ih surguuli)

Kulturní a umělecká Vysoká pedagogická škola (Soyol urlagiin bolovsroliin ih surguuli) byla založena 8. května roku 1990. Zde se vyučovaly obory: filmová tvorba, zpěv, klavír, tradiční hudba (u'ndesnii ho'gz'im) a v roce 1992 tuto školu rozšířili na Kulturní a uměleckou školu.

V současné době jsou na škole tři fakulty– kulturně umělecký manažer, hudební fakulta a fakulta divadelní tvorby, kde je celkem vyučováno dvanáct oborů.

Pod touto školou jsou také spravovány následující školy: Vysoká výtvarná škola, Kulturní vysoká škola, Hudební a taneční akademie, Kulturní a umělecká akademie věd. Od roku 2002 do roku 2004 se obor tanečního umění rozšířil o obory baletní mistr

a taneční učitel.

Na této škole byl založen taneční obor v roce 1993 a do roku 2008 vystudovalo školu 150 studentů. Hlavní náplní studia je udržovat mongolský tradiční tanec v jeho nezměněné tradici. Vyučují zde vynikající taneční profesionálové jako např. profesor, choreograf, umělecký manažer souboru UDBC' D. Batbayar, vynikající pracovník, národní herec, profesor B. Z'amiyandagva, národní umělkyně, profesorka D. Nanz'id a profesor B. Altanceceg, národní herec O. Ganbaatar a doktor C. Tu'ndevrecen a další.

Kulturní vysoká škola – taneční a pedagogický obor

Tento obor byl založen Ministerstvem kultury v roce 1965 v Ulaanbaataru. V roce 1983 se z této třídy stala Kulturní střední škola a v roce 1991 se dokonce z této střední školy stala Kulturní akademie. V roce 2004 se škola přejmenovala na Kulturní vysokou školu.

Zde učili znamenití tanečníci jako například N. Damdinz'av, B. Lhasu'ren, H. Delgerceceg, G. Manduhai, profesorka D. Nanz'id, C'alhaaz'av a další. Na této škole celkem každoročně studuje kolem 150 studentů. Škola má mezinárodní smlouvu s Vysokou taneční školou v Ulaan Ude (Rusko) a s Taneční školou ve Vnitřním Mongolsku. Studenti a učitelé jsou zařazováni do výměnných programů.

Významná událost mongolského tance.

Od roku 1947 bylo vytvořeno 13 studentských olympiád (spartakiád). V roce 1947 se v Praze uskutečnila studentská olympiáda (spartakiáda). Mongolští herci z Národního divadla a artisté z Národního cirkusu předvedli vynikající výkon. Tento koncert byl rozdělen do třech částí. Jednou z nich byli tance mongolských národností – „Krásné umění Torguudského biyelgee“, „Erenceh“, „Amarsanaa“ hudebně taneční mongolský tanec, „Ahanbe“ tradiční tanec národnosti Uzenc'in a další tance.⁶⁰

4.2 Významné osobnosti mongolského tance

V následující kapitole se stručně zmíním o životě a kariéře významných osobností z prostředí mongolského tance minulého a současného století a také popíši významné události, které ovlivnily vývoj tance v Mongolsku.

⁶⁰

Nanz'id, 2009, str. 54

Z'. Alimaahu'u (nar. 1920)

Narodila se v rodině Z'amiyanga. Ve svých 18ti letech přišla do Ulánbátaru z okresu Hovd z místa Buyant a nastoupila do Bo'mbo'go'r zeleného divadla jako tanečnice. V té době nebyla ještě vystudovaná učitelka. V roce 1942 nastoupila do divadelně-taneční třídy. Z'. Alimaahu'u byla jedna z prvních žáků ruské taneční mistryně klasického tance H.B. Kuzněcovové.

Z'. Alimaahu'u dosáhla svého cíle a stala se výbornou tanečnicí v Národním divadle (U'ndesnii teatr). Také následovala H.B. Kuzněcovou a odtančila mnoho představení. Naučila se těžké a složité cviky klasického tance a stala se první mongolskou tanečnicí klasického tance.

Cerendorz'iin Toomoi (nar. 1930)

Z rodného O'vorhangai ajmaku přišla v roce 1945 do Ulaanbaataru. Při Národním divadle studovala na hudebně dramatické škole taneční obor, který ukončila v roce 1948. Studovala klasický tanec, jelikož byla nejlepší studentkou slavného ruského mistra Ya. B.

Romanovského, stala se první tanečnicí v divadle. V roce 1948 tančila v Labutím jezeře v roli malé labutě a dosáhla tak společně s B. Z'avzan prvního velkého úspěchu. C. Toomoi tančila nejdříve v hudebním divadle (Mongoliin ho'gz'miin teatr) a poté v Divadle opery a tance (Ulsiin Duuri Bu'z'giin Erdmiin teatr) bez přestávky 30 roků. Stala se první mongolskou tanečnicí klasického tance.

Canz'aasu'rengiin Balz'innyam

Narodila se v roce 1936, vystudovala divadelně hudební střední školu (Teatr ho'gz'miin dund surguuli). Nastoupila do hudebního divadla (UHDT) jako tanečnice druhého stupně. Kvůli tomu, že v době kdy studovala Balz'innyam nebyl učitel tance, učila se od jakutské národní umělkyně Nataši Ruševy. Učila se klasický tanec, tančila na piškotových špičkách a byla velmi aktivní studentkou.

Současně s ní ukončili stejný obor tyto studenti: Yanz'maa, C. Horolsu'ren, D. Bumba, M. To'mo'rbaatar, H. C'alhaaz'av, D. Dulamsu'ren. Školu divadelního umění, obor divadelní tanec (teatriin buz'ig) v letech 1953-1957 ukončili tyto studenti: S. Pu'revz'av, C. Hergu'i, D. Damdinz'av, C. Lhamz'av, O. Tamara, Cengee, Cedevdulam. Všichni se stali vynikajícími tanečníky. C. Balz'innyam spolupracovala v letech 1954-1982 na všech divadelních a uměleckých projektech.

Cerendulam Sevz'id (1916 – 1984)

Národní herec, státně vyznamenaný taneční choreograf. Ve 20. století byl Sev z'id nejlepším choreografem mongolského tance v Mongolsku. Sev z'id studoval mongolský tanec v těsném spojení s historií a mongolskými tradicemi. Velmi tvrdě pracoval. Jednou z jeho vynikajících vlastností bylo, že do svých choreografií vkládal všechny původní a tradiční prvky mongolského tance. Při tvoření nových choreografií, Sev z'id pracoval s mongolskými znamenitými hudebníky jako byli: D. C'oidog, G. Cerendorz' a D. Luvsans'arav. Tito umělci vytvářeli hudbu současně s choreografií tance. Sev z'id se dobře vyznal i ve skládání taneční hudby. Blízce také spolupracoval s tanečníky, protože chtěl znát povahu a chování tanečníků, pro které skládal hudbu. Díky tomu jeho choreografie byly mistrně provedené.

Specifika práce choreografa Sevz'ida:

- 1) Umělecky zpracoval tradiční život lidí
- 2) Vytvořil specifické detailní taneční pohyby
- 3) Byl velmi tvořivý
- 4) Nově vytvořil pohyby chalského etnika

V roce 1975 dostal Sev z'id ocenění ve spolupráci s hudebním skladatelem G. Cerendorz'em za tanec „Eeru'ult“, a „Ho'doo nutgiin zaluus“. V roce 1981 byl oceněný za tance „Saalc'in“ „Z'alam har“, „Hatad“, a „Gurvan hu'uhdiin biyelgee“.

V roce 1984 vytvořil koncert v Itálii s názvem „Kouzlo mongolského tance“, tento koncert měl obrovský úspěch.

Sevz'id Su'hbaatar (nar. 1951)

Mongolský státně oceněný choreograf tance. V letech 1969 až 1971 vystudoval hudební a taneční školu, obor učitel tance, taneční herec. Od roku 1971 byl hlavním tanečníkem v UDBEC'. Účastnil se mnoha vystoupení a koncertů na domácí scéně i v zahraničí. Vzkřísil mnoho tanců, například: Z'alam har, Ayagt, Mongol buz'gniin c'uulbar, C'ic'ergen, Aduuc'in a tančil více jak 40 tanců. Za tanec Z'alam har získali tanečníci na Světové 12. olympiádě od svazu mládeže zlatou medaili. S. Su'hbaatar velmi pečlivě studoval zvyky, tradice, historii, kulturu, taneční tradice a mýty. Spolupracoval s mongolskými skladateli, při tvoření choreografií.

Díky němu je soubor písní a tanců velmi úspěšný. V roce 1997 vytvořil hru „Narnii domog“, v roce 1998 vytvořil muzikál „Uc'irtai gurvan tolgoi“. Za tyto hry získal dvakrát ocenění „Goo

maral“. V tom samém roce získal také ocenění za tanec Torguudů a hru „Narnii domog“ od Ministerstva kultury a od Spolku mongolských umělců.

Ze zkušenosti mohu potvrdit, že C.Su’hbaatar je velmi pečlivý při tvoření choreografií s ohledem na mongolské tradice. Provedení jednotlivých tanců kontroluje na každé zkoušce ještě s dalšími učiteli a choreografy.

E.C’oidog (1926-1988)

Znameníť hudební skladatel taneční hudby, taneční herec (bujgen jujig). Tento skladatel zkomponoval kolem 200 národních písní, symfonií, filmů a taneční hudby.

E.C’oidog se narodil v Ulánbátaru, vystudoval uměleckou školu a nastoupil do UDHT jako hudebník a dirigent. Od roku 1954 pracoval v UDBEC’ jako umělecký dirigent.

Od roku 1956 do roku 1963 studoval v Moskvě Hudební vysokou školu, obor Hudební skladatel. Od roku 1963 do roku 1967 byl zaměstnán v Dornod ajmackém Hudebním divadle jako hudební učitel. Od roku 1967 do roku 1981 pracoval ve státním souboru písní a tanců jako dirigent. V letech 1971 a 1972 zkomponoval hudbu k písním Moje krásná maminka a Z’alam har. V roce 1976 byl vyhlášen za vynikajícího uměleckého pracovníka. V roce 1986 dostal státní vyznamenání za hudbu k dokumentárnímu filmu Mongoliin saihan oron.

Významná taneční díla:

Taneční hry (muzikály): – Květina mezi hřbitovy (Shariljin dundah tsetseg bujgen jujig), 1965

Hudební hláska (Hugjmiin egshig bujgen jujig), 1973

Mongolský tanec (harmonika),(Mongol buz’ig) (bayan huur), 1950

Tance:

Ruský tanec, 1950

Tři mužské hry, (choreograf: Sevz’id),1955

Královny , (choreograf: Sevz’id), 1972

Z’alam har (choreograf: Sevz’id), 1972

Tanec burjatských dětí, 1985

5. Závěr

Tato bakalářská práce přináší základní obecné poznatky o mongolském tanci, který dosud nebyl systematicky popsán.

Informace jsem čerpala z vlastního terénního výzkumu, z muzeí (Historické muzeum, Zanabazarovo muzeum užitého umění, muzeum C'oz'in lámy, kláštera Dasc'oilon), UDBEC', a dalších tanečních souborů. Díky studiu mongolského tance se mi podařilo v této práci nastínit i některá specifika mongolské kultury a myšlení. Mongolů. Tanec je pro Mongoly důležitou součástí života. Rozhovory s informanty odkryly jeho nenahraditelnou funkci jako prostředku k práci s emocemi, které jsou v mongolské kultuře jinak potlačovány.⁶¹ Přestože i tanec je velice formalizovanou činností, která je provozována pouze v rámci určených příležitostí a událostí (netančí se „jen tak“), je při něm možno nechat emoce volně proudit, což souvisí mimo jiné se specifickým využitím tance při léčbě některých psychických nemocí (andai) a jako pomocného prostředku při šamanských obřadech.

Vzhledem k tomu, že – stejně jako jiné původní formy mongolského umění – i tanec ve své „přirozené“ funkci a podobě se z mongolského života vytrácí, je jistě velmi důležité zdokumentovat taneční umění na území Mongolska. Profesionální tanečníci žijící na venkově poskytli část informací o tanci výzkumníkům, kteří byli vysláni v roce 2009⁶², aby natočili dokumentární film na záchranu světového dědictví, avšak nebyly zaznamenány například životní příběhy tanečníků. Proto jsem se v práci snažila zohlednit tuto stránku a v rozhovorech jsem se ptala dotazovaných také na to, co je k tanci přivedlo. Vícekrát jsem zaznamenala názor, že pokud chce člověk postihnout taneční umění celkově, musí se tomuto oboru věnovat celý život.⁶³ V rozhovorech mi byl také vysvětlen pojem „natur buz'ig“, jako originální a původní tanec. Tímto termínem se myslí několik tanců v původním znění, tak jak si je tanečníci na venkově předávají z generace na generaci formou pozorování a napodobování dospělých dětmi.

⁶¹ Informantka E., 22 let: Když mluví dospělí, děti jsou často okřikovány. Například slovním spojením *duugu'i bai*. Musíme být zticha a když mluví dospělí, nemůžeme se připojit do hovoru. Od tří-čtyř let věku tak děti nevyjadřují své emoce.

⁶² <https://www.youtube.com/watch?v=yAfUZ81E42I>, dne 13.03.2015

⁶³ C. Su'hbaatar: „Věnuji se tanci celý život a ještě jsem nestihl vyzkoumat všechno. Je potřeba hlavně zkoumat a zaznamenat „natur bu'z'ig“. Ten znají jen na venkově. Já jsem se setkal s tanečníky, kteří tento tanec znají a tančí ho. Zkoumal jsem tento tanec a znovu jsem tento tanec oživil.

V kapitole 2 jsem shrnula dosavadní poznatky o historii mongolského tance, popsala jeho současnou klasifikaci a rovněž krátce upozornila na rituální funkci tance v případě camu a šamanského tance.

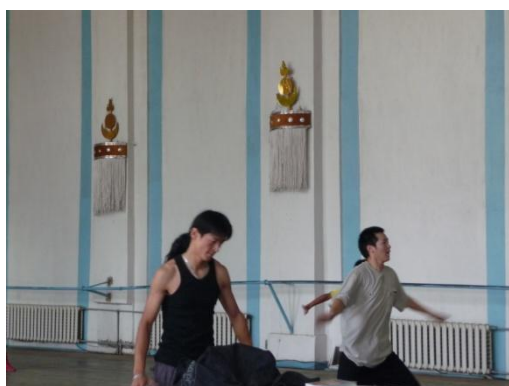
Hlavním cílem mé práce bylo podat obecnou charakteristiku mongolského tance a zmapovat situaci tanců v Mongolsku. Tomu se věnuji v kapitole 3. Průzkum a rozhovory ukázaly, že Mongolové se s tancem setkávají od dětství při významných svátcích a oslavách. Zatímco tradiční způsob předávání tanečního umění a příležitosti k tanci pomalu mizí, systém výuky podle „sovětského“ vzoru, zaváděný od 40. let, je vysoce funkční. Také jsou velmi podporovány soutěže pro děti a mládež, kde se měří síly ve zpěvu, tanci a přednesu, jindy jen v tanci. Soutěží probíhá každoročně několik na venkově v ajmačním centru nebo v hlavním městě. Stává se také, že děti přicházejí z venkova do města do vyhlášených souborů. Důvodem je lepší uplatnění a také tančit v takovémto souboru je velmi prestižní.⁶⁴ Důležitým poznatkem je také to, že oproti České republice, kde profesionální dráha tanečníka končí ve třiceti, maximálně čtyřiceti, letech, se v Mongolsku tančí i v osmdesáti letech naprosto bez problémů, čistě a velmi procítěně. Z informací získaných i mimo řízené rozhovory jsem postřehla, že Mongolové mají strach o své tradiční umění v důsledku zvýšeného vlivu vymožeností z moderní doby.

Mongolové mají touhu tradiční taneční umění zachovat. Sama jsem po absolvování terénního výzkumu zůstala v kontaktu s tanečnicí, se kterou jsem se během celého roku setkávala. Ráda bych pokračovala ve výzkumu mongolského tradičního tance s důrazem na životní příběhy jednotlivých tanečníků.

⁶⁴ Pozorovala jsem přezkoušení malého chlapce, který přijel s maminkou z venkova. Přišli k učitelovi, kde se představili a řekli, že chlapec chce začít tančit v tomto souboru. Učitel je odvedl k Su'hbaatarovi, který se nejdříve zeptal, na několik otázek - Odkud jste přišli?, Kolik je chlapci let?, Jaký tanec bude tančit? Od koho se tanec naučil. Dále pustili hudbu a jeden z určených tanečníků současně s chlapcem začal tanec zkoušet. Chlapec zatančil s profesionálním tanečníkem naprosto stejně.

Obr. č. 5. Zkouška tance malého chlapce v
UADBC, první tanec
V popředí: S. Su'haatar
Fotografie: Archiv autorky, rok: 2009

Obr. č. 6. Zkouška tance malého chlapce v
UADBC, druhý tanec
V popředí: profesionální tanečník, vzadu:
malý chlapec
Fotografie: Archiv autorky, rok: 2009

Použitá literatura

- Ariyasu'ren, C', 1999, *Mongol yos zans'liin ih tailbar toli* [Velký slovník mongolských tradic]. Ulaanbaatar
- Cerenpil, D., Kullmann R., 2008, *Mongolian Grammar*. Ulaanbaatar
- Cevel, Ya., 1966, *Mongol helnii tovc' tailbar toli* (Stručný výkladový slovník mongolského jazyka). Ulaanbaatar.
- Dolgorsu'ren, G., 1962, *Mongol ardin hugjim*. Ulaanbaatar
- Chaloupková, L., 2001 „*Cam, mongolská mystérie masek*“.
- Kapišovská, V., 1993: *Mongolský hudobný nástroj Yatag. (v spojení s historií a kulturou)*, Praha.
- Lubsangdorji, J., Vacek, J. 2004, *Colloquial Mongolian. An introductory intensive course*. Vols. 1, 2. Triton, Prague.
- Murphy, R.F., 2001, *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha.
- Nanz'id, D., 2009, *Mongoliin bu'z'giin tuu'hen ulamz'lal, ho'gz'liin s'ine handlaga*. Ulaanbaatar
- Pegg, C., 2001 *Mongolian Music, Dance, and Oral Narrative. Performong Diverse Identities*. United States of America.
- Salzmann Z., 1997, *Jazyk, kultura a společnost. Úvod do lingvistické antropologie*. Praha.
- Šíma, J. a Čojdžav, L., 1987: *Mongolsko – český a česko mongolský kapesní slovník*
- Z'av, A. , 1990, *Bu'z'giin urlagiin bu'teeh erdmiin asuudald*, Ulaanbaatar
- Z'uulchin: Mongolian National Tourist Organization, *Religious Mask Dancing "Cam" in Mongolia*.

Prameny

- 1) <http://mongolianmusic.blogspot.com/2008/08/anthology-of-mongolian-dances.html>
<http://www.youtube.com/watch?v=CFIct-Nm19Q&feature=related>
- 2) O'gloo shig eh oron – Mongolian all star; píseň většiny mongolských zpěváků. Písni tančí tanečníci národnostní tance, výraznou sloužkou je tanec Cacal a také „cacání“ mongolské babičky.
- 3) Bie biyelgee – Tanec Bie biyelgee
<https://www.youtube.com/watch?v=An2InEW0QNk>
- 4) Torguud, zahc'in tu'mnii duulal, biyelgee; Hovdiin Bulgan, Uyenc' sumiinh togloltiin heseg – Hymna Torgůdů a Zachčínů; část hymny sumů Chovd, Bulgan, Ujenč
https://www.youtube.com/watch?v=_hfSv-cKpEk
- 5) Bie biyelgee na náměstí hlavního města
<https://www.youtube.com/watch?v=ptxIfs7j20U>
- 6) Bie biyelgee surgalt – soustředění tance
<https://www.youtube.com/watch?v=YsBMwJqw3CI>
- 7) Tradice tance bie biyelgee, 14 dnů soustředění tance
- 8) <https://www.youtube.com/watch?v=YsBMwJqw3CI>
- 9) Taneční tradice etnika Do'rvod
<https://www.youtube.com/watch?v=-jelRhx4jVM>
- 10) O tanečním oboru; <http://zusik.wz.cz/?ciszob=42001>
Anketa: „Co si myslím, že je tanec, co pro mne znamená tanec.“
- 11) Informace o camu
<http://www.tibetan-museum-society.org/java/arts-culture-Mongolian-Tsam.jsp>
- 12) Televizní pořady s taneční tematikou - (MNB TV); O'vlon bu'z'icgeeye, rok 2009

Obr. č. 7
Televizní pořad o tanci
Fotografie: archiv autorky, rok: 2009

Seznam informátorů

Altansu'h: muž, 26 let

Batc'imeg: žena, 35 let

Buyannyam: žena, 13 let

Bayarsaikhan: muž, 30 let

Naya žena: 35 let

Otgonsu'ren: muž, 30 let

Su'hbaatar: muž, 59 let

Enhgerel: žena, 34 let

Enhc'imeg: žena, 22 let

Baasansu'ren, muž, 41 let

Ulziisuren: žena, 22 let

Vanc'insuren: žena, 21 let

Obrazová příloha